

Засновник Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** О. Онищенко, академік НАН України. **Редакційна колегія** В. Горовий, заступник головного редактора, Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz@pochta.ru, www.nbu.gov.ua/siaz.html. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

2011 № 16

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент В. Янукович 11 серпня у Сочі зустрінеться зі своїм російським колегою Д. Медведевим

Аналітика

Т. Гранчак, канд. іст. наук, заввідділу СІАЗ НБУВ

Вплив арешту экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко на українські політичні реалії

С. Горова, влас. кор. СІАЗ НБУВ

Серьезной угрозы стабильности гривни нет

Н. Половинчак, влас. кор. СІАЗ НБУВ

Візит Патріарха Кирила в Україну

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Альтернативна енергетика в Україні: стан та перспективи розвитку

О. Рябоконт, мол. наук. співроб.

Проблемы и перспективы трубной промышленности Украины

Партійна позиція

О. Ворошилов, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

XVII съезд СПУ: вопрос о лидере партии решит не удалось

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Інноваційні розробки та технології

Інформаційні технології

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Охорона здоров'я

Наукові видання

Наука і влада

Проблеми інформатизації

В. Бондаренко, мол. наук. співроб.

Інноваційні технології як фактор розвитку

інформаційно-аналітичного обслуговування

дистантних користувачів бібліотеки

Коротко про головне

Президент В. Янукович 11 серпня у Сочі зустрінеться зі своїм російським колегою Д. Медведевим

Запрошення відвідати Сочі надіслав Д. Медведев, який проводить свою робочу відпустку у Сочі. Раніше Д. Медведев планував на День ВМФ Росії відвідати Севастополь і там зустрітися з В. Януковичем, однак візит зірвався. Тоді російські ЗМІ з посиланням на джерела в Кремлі написали, що Д. Медведев вирішив не їхати до Криму через відмову України об'єднати «Газпром» і «Нафтогаз».

Утім, як повідомляє газета «Сегодня» із посиланням на джерело в оточенні Президента, інформація про те, що темою нинішніх переговорів нібито буде об'єднання «Нафтогазу» з «Газпромом», не відповідає дійсності.

«Те, що Д. Медведев нібито вимагав об'єднання і не прилетів до Криму, тому що ми відмовилися від такого об'єднання, – неправда», – зазначив чиновник.

«І взагалі, не обов'язково зустріч закінчиться рішеннями. Просто нині потрібно визначити взаємоприйнятні позиції і з'ясувати, що нас розділяє. В силу особистих відносин це простіше зробити в розмові з Медведевим», – сказав він.

Депутат Держдуми С. Марков також відзначив, що «зустрічатися важливо, навіть коли немає готових пропозицій».

«Позиції двох держав зараз дуже далекі, і просто необхідний пошук компромісів. Обидві сторони розуміють, що зближення позицій економічно вигідне. Щомісяця невирішення питань щодо Союзу і газу кожен українець втрачає по 50 доларів. Думаю, це аргумент», – сказав він.

Водночас український політолог В. Фесенко припускає, що «головне, чого хоче Банкова від зустрічі, – отримати чітку відповідь за формулою співпраці з Митним союзом у форматі “3+1”».

Як прогнозує з цього приводу «Независимая газета», «переговори проходять на тлі тривожної ситуації: Києву не вдалося вирішити з «Газпромом» питання про перегляд газової формули. Тому зростаючі ціни на газ стають загрозливим фактором для української економіки. А спроба відмінити підписані у 2009 р. довгострокові контракти шляхом доведення неправомірності дій экс-прем'єра Ю. Тимошенко завела до політичного тупіка». Експерти прогнозують, що пошуки виходу з нього стануть однією з головних тем обговорення Президентів у Сочі.

Зокрема, на думку політолога Т. Березовця, «не виключено, що була спроба використати газову справу Ю. Тимошенко для тиску на російську сторону. Адже деталі контрактів обговорювались українським Прем'єром з російським колегою. Якщо Ю. Тимошенко порушила закон і скоїла злочин, то, виходить, і В. Путін причетний до нього? Заявою МЗС РФ російська сторона чітко вказала, по-перше, що визнає законним чинний контракт і переглядати його не має наміру. По-друге, що спроби завдати удару по позиціях одного з представників російського тандему влади на старті передвиборної кампанії безглузді і можуть бути небезпечними», – вважає Т. Березовець.

Політолог А. Окара у свою чергу зазначає, що «Ю. Тимошенко і В. Путіна пов'язує таємниця у зв'язку з газовими переговорами 2009 року... Росія сприяє збереженню в Україні олігархії, аби за допомогою Ю. Тимошенко можна було б тиснути на В. Януковича для реалізації власних інтересів». За прогнозами політолога, після запланованої зустрічі Президентів В. Януковича та Д. Медведєва, «а, можливо, і В. Путіна з В. Януковичем шанси на звільнення экс-прем'єра з-під варті суттєво збільшаться» (*Економічна правда* (<http://www.epravda.com.ua>). – 2011. – 6.08; *Українська правда* (www.pravda.com.ua). – 2011. – 8.08; *Gazeta.ua* (<http://gazeta.ua>); *Независимая газета* (http://www.ng.ru/cis/2011-08-09/1_timoshenko.html). – 2011. – 9.08).

Аналітика

Т. Гранчак, канд. іст. наук, завідділу СІАЗ НБУВ

Вплив арешту экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко на українські політичні реалії

5 серпня Печерський райсуд м. Київ змінив запобіжний захід для экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко на арешт. «Через системні порушення, перешкоджання у встановленні істини, порушення порядку в розгляді справи суд ухвалив змінити запобіжний захід на взяття під варту», – заявив суддя Р. Кіреєв.

Президент України В. Янукович, відповідно до заяви прес-секретаря глави держави Д. Чепак, непричетний до арешту колишнього Прем'єр-міністра Ю. Тимошенко та не втручається в діяльність судової влади. «Це неодноразово лунало з боку Президента, що його Адміністрація непричетна і не може втручатися в діяльність судової гілки влади, це прописано в Конституції», – наголосила Д. Чепак.

У зв'язку з арештом Ю. Тимошенко партія «**Батьківщина**» оголосила **безстрокову акцію протесту під Печерським судом**. «Ми закликаємо прийти всіх, хто, можливо, не підтримує Тимошенко, але виступає на захист демократії

та свобод людини, під стіни Печерського суду», – заявили представники БЮТ. Акція триватиме цілодобово за підтримки депутатів БЮТ, «Народної самооборони» та інших політичних сил, які погодяться приєднатися.

Також у зв'язку з арештом Ю. Тимошенко партія **«Батьківщина»** **закликає людей до масових акцій протесту**. За словами першого заступника голови партії О. Турчинова, якщо активність виявлять широкі маси населення, то у вересні Україна може мати нову владу. «Співчуваючих багато, а тих, хто готовий до боротьби, мало. Сьогодні ми починаємо активну боротьбу», – також заявив О. Турчинов.

З іншого боку, **голова громадської організації «Загальновійськовий союз України»**, яка проводить безстрокову акцію протесту проти корупції в українській політиці, **О. Калашников**, називаючи Ю. Тимошенко корупціонером номер один, **заявив, що він та його соратники підтримують дії судді Р. Кіреєва**.

«Безумовно, ми солідарні з рішенням суду. Ми підтримуємо це рішення, і я особисто пишаюсь діями Р. Кіреєва. Це мужня людина, він справжній громадянин і патріот держави», – наголосив О. Калашников. За його словами, суддя виявив витримку, професійну підготовку і дотримання усіх необхідних процедурних моментів під час засідання суду. Водночас Ю. Тимошенко, на переконання О. Калашникова, весь час демонструвала неповагу до системи правосуддя в Україні.

У зв'язку з політичною ситуацією, що склалася в країні після арешту Ю. Тимошенко, у п'ятницю, 5 серпня, у Львові відбулися збори ініціативної групи створення громадського Комітету опору диктатурі.

За інформацією ЗМІ, до складу комітету увійшли представники громадських організацій та політичних партій («Зарваницька ініціатива», «Відсіч», партії «Громадянська позиція», НРУ, «Наша Україна», «Фронт змін», «Пора», ПРП, РХП, КУН), повідомили ініціатори.

У суботу, **6 серпня, у Львові відбулося засідання Комітету опору диктатурі, що був створений напередодні у Львові**. До складу комітету увійшли представники більшості партій демократичного спрямування («Батьківщина», «Свобода», «Фронт змін», НРУ, «Наша Україна», «Пора», «Удар», ПРП, КУН, РХП). Комітет ухвалив Маніфест «Не бійся! Захисти Україну!», а також затвердив план дій, у якому, зокрема, враховано пропозицію партії «Батьківщина» про мобілізацію львів'ян для участі в акціях протесту в Києві, а також передбачено ряд інших заходів.

За ініціативою комітету 9 серпня відбудеться сесія Львівської обласної ради, на якій буде розглянута актуальна політична ситуація в Україні, а також прийняті відповідні рішення. Комітет закликає львів'ян солідарно висловити свою позицію перед загрозою встановлення в Україні диктатури. «Процес над Тимошенко давно вийшов за межі правової площини і має виключно

політичний характер. ...Сьогодні в Україні фактично ліквідована демократія і оголошена диктатура», – йдеться в маніфесті.

«Ми, представники різних політичних сил та громадських організацій, заявляємо про нашу єдність у рішучому опорі диктатурі й проголошуємо початок безстрокової акції протесту. Єдина мова, на яку зважає ця влада, – це консолідована сила народу. Разом захистимо наші права, разом не дамо знищити демократію!» – зазначають у Комітеті опору диктатурі.

Водночас ЗМІ оприлюднили **заяву Громадянського руху «Відсіч», в якій спростовується участь руху в роботі Комітету опору диктатурі.**

Відповідно до заяви, Громадянський рух «Відсіч» участі в жодній нараді не брав, оскільки в ці дні проводив навчально-планувальний табір у Карпатах, і його активісти навіть фізично не змогли би долучитися до створення комітету, а тим більше до затвердження плану першочергових дій, «зокрема щодо інформування мешканців регіону про актуальну політичну ситуацію, а також акцій протесту проти запровадження в Україні диктатури». Більше того, навіть у телефонному режимі згоди «Відсічі» на участь у такому комітеті не запитали, а сама «Відсіч» про свою «участь» у нараді з його створення дізналася із засобів масової інформації.

При цьому в заяві зазначається, що Громадянський рух «Відсіч» цілком усвідомлює, що судовий процес над Ю. Тимошенко є політичним і відбувається з численними порушеннями законодавства й прав звинувачуваної на повноцінний захист та є звичайним переслідуванням політичної опозиції.

Наголошується, що Громадянський рух «Відсіч» також не проти створення будь-яких комітетів, які не на словах, а на ділі запобігатимуть запровадженню диктатури в Україні. «Однак для нас з низки причин є абсолютно неприйнятним участь у комітеті, який створюється, як це виглядає, з причини зміни запобіжного заходу відомому політику, а не через загрозу диктатури. Сама назва комітету є не зовсім відповідною ситуації в Україні, де, попри численні порушення з боку влади громадянських прав і свобод, диктатури все ж таки, на щастя, поки що немає. Якщо ж мова йде про дії на випередження, мета яких унеможливити загрозу запровадження диктатури, то в нас виникають сумніви щодо щирості намірів засновників комітету діяти в цьому напрямі. Бо сам по собі арешт Юлії Тимошенко не є тією причиною, яка мала б спонукати до таких дій. Значно більшими ознаками спроб запровадження диктатури є арешти не політиків, яких аж ніяк не можна назвати безгрішними, а пересічних громадян за найменші спроби висловити свою позицію», – підкреслюється в заяві.

«Сам факт вписування „Відсічі” без її згоди до Комітету опору диктатурі говорить про зневажливе і навіть цинічне ставлення політиків до громадськості. Політична опозиція вважає громадськість не суб'єктом співпраці заради змін чи захисту досягнень, а об'єктом використання у власних інтересах, такими собі слухняними роботами-чорноробами, яким опозиційні політики відводять роль сумирного технічного підрозділу виконання планів партій, оскільки самі партії

через своє отаке ставлення до народу вже розгубили весь дієвий людський потенціал.

Сама лідер «Батьківщини» і сьогодні своєю поведінкою в суді продовжує руйнацію таких цінностей як повага до закону і процедур (а демократія – це насамперед чітке дотримання процедурних моментів). І те, що сьогодні суд є лише формальною маскою для прикриття виконання волі Банкової, не може виправдати відверто хамської й провокативної поведінки Ю. Тимошенко, яка порушує ледь не всі норми прийнятого зовсім не цією владою Кримінально-процесуального кодексу. Те саме можна сказати й про народних депутатів, які приходять до суду підтримати экс-прем'єра», – йдеться в заяві.

«Створення Комітету опору диктатурі й розгортання акцій протесту через арешт відомого політика на тлі відсутності подібних дій при значно гірших вчинках влади виглядає як політиканство й маніпуляція суспільною думкою заради забезпечення особистих інтересів опозиції, а зовсім не заради опору диктатурі», – підсумовує Громадянський рух «Відсіч».

Арешт Ю. Тимошенко викликав широкий резонанс як в українському суспільстві, так і у світової спільноти.

Із засудженням таких дій стосовно лідера «Батьківщини» виступили опозиційні партії України. Відповідно до заяви **заступника Голови Верховної Ради М. Томенка**, опозиція ініціюватиме проведення позачергової сесії Верховної Ради України. «Сьогодні парламент залишається єдиним місцем, де опозиція може хоча б представити альтернативну точку зору на перебіг подій в Україні та на безпрецедентні, незаконні, недемократичні дії влади», – зазначив віце-спікер. За словами М. Томенка, саме історія з арештом Ю. Тимошенко вимагає парламентської оцінки «ситуації беззаконня в Україні, яке коїться, очевидно, за згодою Президента і влади».

Крім того, заступник Голови ВР вважає, що проведення позачергової сесії також покаже, є реальна опозиція в парламенті чи ні.

«Я не бачу проблеми зібрати 150 підписів для проведення позачергової сесії. Оскільки, якщо взяти до уваги ті партії, які заявляють про себе як про опозиційні, то до 105 голосів фракції «БЮТ – Батьківщина» дуже легко зібрати, 45 голосів із фракції НУ – НС і позафракційних», – зазначив М. Томенко.

Лідер «Фронту змін» А. Яценюк вбачає у діях влади остаточний курс на згортання демократії. «Рубікон перейдено. Демократія завершилась. Влада стала режимом», – говорить в заяві А. Яценюка.

Голова партії «Громадянська позиція» А. Гриценко назвав ув'язнення Ю. Тимошенко кроком до міжнародної ізоляції України: «Рішенням арештувати Тимошенко Янукович увімкнув лічильник – пішов відлік часу, який відкине його на смітник історії».

Меджліс кримськотатарського народу виступив з заявою, в якій засуджується утримання Ю. Тимошенко.

Як наголошується в документі, арешт экс-прем'єра і реакція на нього українського суспільства, міжнародних інституцій та офіційних представників багатьох держав, «вказують на порушення принципу верховенства права і свідчать про політичні цілі суду над Тимошенко».

У зв'язку з цим Меджліс закликає всі політичні і громадські сили України об'єднати свої зусилля для припинення переслідувань за політичними мотивами.

Представник партії «Батьківщина» О. Бригінець в інтерв'ю «Голосу Америки» заявив, що своє слово в цьому питанні повинна сказати і міжнародна спільнота: «Сьогодні від позиції інших країн залежить, що відбудеться далі. Я сподіваюсь, що ті представники ЄС, які були в цей час у суді, зроблять все можливе, щоб натиснути на владу. Якщо цього тиску не буде, то без крові не обійдеться, я абсолютно впевнений».

Стосовно міжнародної реакції на арешт экс-прем'єра, то однією з перших стала заява **Міністерства закордонних справ Росії**, текст якої розміщений на офіційному сайті відомства. У заяві наголошується, що «газові» угоди 2009 р. уклалися в суворій відповідності до національного законодавства двох держав. «Всі „газові“ угоди 2009 р. уклалися в суворій відповідності до національного законодавства двох держав і міжнародного права, і на їх підписання були отримані необхідні вказівки президентів Росії та України», – говориться в повідомленні.

«Виходимо з того, що судовий розгляд щодо Тимошенко має бути справедливим і неупередженим, відповідати всім вимогам українського законодавства при забезпеченні можливостей захисту та дотримання елементарних гуманітарних норм і правил», – зазначають у російському МЗС.

Недоцільним вважає арешт экс-прем'єра Ю. Тимошенко голова комітету Держдуми у справах СНД і зв'язків зі співвітчизниками О. Островський: «Вважаю, було би доцільніше замість переслідування тих, хто, можливо, дійсно брав участь у сумнівних рішеннях та операціях, оголосити економічну, податкову та інші види амністії, пов'язані з можливими злочинами в цих сферах. Щоб нормалізувати ситуацію всередині країни, заради майбутнього України та її громадян, тобто почати жити з чистого аркуша».

Депутат Держдуми РФ Д. Вяткін у свою чергу підкреслює, що справа щодо экс-прем'єра України Ю. Тимошенко не має перетворитися на політичне переслідування. Так він прокоментував ситуацію навколо справи Ю. Тимошенко сайту партії «Єдина Росія».

«Якщо є якісь факти, інформація, що під час свого прем'єрства Ю. Тимошенко порушувала закон, то звичайно, потрібно їх виявити. І кримінальна справа відносно экс-прем'єра не повинна перетворитися на політичне переслідування», – сказав Д. Вяткін. «Український суд зобов'язаний розглянути справу Тимошенко, як і будь-яку іншу, справедливо і неупереджено, не озираючись на тиск ззовні», – вважає депутат.

Стурбованість арештом экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко виявив **уряд США**. «Ув'язнення экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко схвилювало міжнародне співтовариство питанням застосування верховенства права в Україні і ще більше надало подіям вигляду політично мотивованих переслідувань», – наголошується в повідомленні Посольства США в Україні.

Як йдеться в повідомленні, «уряд США поділяє цю заклопотаність і закликає переглянути рішення про ув'язнення пані Тимошенко і розглянути її негайне звільнення». «Ми піднімали перед урядом України питання про нашу стурбованість щодо юридичних процесів проти пані Тимошенко та інших опозиційних діячів і надалі ретельно стежитимемо за цими процесами», – наголошується в заяві уряду США.

Також Посольство США в Києві звернулося по дозвіл відвідати Ю.Тимошенко під час її ув'язнення.

Відповідно до інформації прес-служби партії «Батьківщина», занепокоєння очевидними політично мотивованими переслідуваннями, а нині й арештом лідера опозиційної сили висловила **Канада**. Міністр закордонних справ Канади Д. Берд заявив про політичну упередженість у судовому процесі над экс-прем'єр-міністром України Ю. Тимошенко.

«Застосування політичної складової в судовому процесі підриває принцип верховенства права. Канада настійно закликає український уряд до зміцнення незалежності судової влади і продовжує сприяти побудові мирного і демократичного суспільства в Україні», – підкреслив міністр закордонних справ Канади.

Свою стривоженість останніми подіями в Україні висловили представники європейської спільноти. **Президент Європарламенту Є. Бузек стурбований** у зв'язку зі взяттям під варту українського экс-прем'єра Ю. Тимошенко. Про це політик одразу, 5 серпня, заявив у Брюсселі.

«Я стривожений новинами про рішення суду затримати колишнього Прем'єр-міністра Ю. Тимошенко. Контекст та умови створюють стурбованість щодо політичної природи цього рішення, а також щодо застосування верховенства права в Україні», – заявив Є. Бузек. «Я закликаю Україну дотримуватися принципів та спільних цінностей, які визначають наші відносини і є сутністю „східного партнерства”», – наголосив президент Європарламенту.

Арешт экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко дає привід для занепокоєння щодо стану верховенства права в Україні. Про це йдеться в **спільній заяві Верховного представника Європейського Союзу з питань зовнішньої політики і політики безпеки, віце-президента Європейської комісії К. Ештон та європейського комісара з питань розширення та європейської політики сусідства Ш. Фюле**.

«Ми надзвичайно занепокоєні повідомленнями про події в Печерському суді, які завершилися арештом Юлії Тимошенко, лідера партії „Батьківщина”», – сказано в заяві.

«ЄС та інші міжнародні партнери України неодноразово підкреслювали необхідність справедливого, прозорого і незалежного судового процесу, щоб уникнути отримання політики виборчого правосуддя. ...Ми закликаємо Україну підтримувати принципи і загальні цінності, які формують ядро східного партнерства», – підсумували представники ЄС.

Президент Європейської народної партії (ЄНП) В. Мартенс заявляє, що арешт Ю. Тимошенко демонструє повернення до радянського авторитаризму. Про це йдеться в його заяві, поширеній прес-службою ЄНП.

«Я не здивований, що сьогодні суд арештував Юлію Тимошенко. Протягом останніх місяців було абсолютно очевидно, що режим Януковича готує політично мотивоване рішення суду», – заявив він.

«Мотив ясний – усунення основних перешкод для повернення до радянського стилю авторитаризму. Сьогодні Україна стала до нього на один крок ближче», – підкреслив президент ЄНП.

«Я звертаюся до В. Януковича, щоб негайно покласти край цьому фарсу – терпіння Європи досягло своєї межі», – звернувся В. Мартенс до В. Януковича.

Європарламентарій П. Залевський, який представляє партію «Громадянська платформа» та входить до групи парламентських зв'язків з Україною, стежив за динамічним розвитком подій у Печерському суді. На його думку, арешт экс-прем'єра був зайвим кроком. «У справі Юлії Тимошенко та членів її уряду є чимало запитань, – розмірковує депутат. – У тому числі й до судового провадження. Наприклад, заборони Тимошенко виїзду за кордон. Адже ніхто насправді не вірив у те, що вона може не повернутися назад».

Арешт, продовжив П. Залевський, не став крапкою в судовому процесі, адже вироку досі не виголошено. «Утім, ми не знаємо, на який час її заарештували. Я сподіваюся, що цей запобіжний захід лише тимчасовий і короткотривалий, і що пані Тимошенко матиме можливість, згідно з європейськими стандартами, себе захистити», – висловлює свої міркування П. Залевський.

Водночас його колега по Європарламенту, **депутат від Партії європейських соціалістів М. Сівець** налаштований більш скептично. Він наголошує на тому, що хоча українська влада повсякчас наголошувала на тому, що суд над Ю. Тимошенко перебуває виключно в юридичному, а не політичному полі, після її арешту в це віриться важко.

«Українській владі треба буде тепер довести громадськості, що цей процес справді не має політичного забарвлення. Якщо Тимошенко винна – це програш опозиції, якщо ж ні – то влади. Обставини ж цього арешту викликають чимало запитань, але ми знаємо ще замало для того, щоби негайно виступати з якимось заявами. У кожному разі такі процеси, безперечно, впливають на імідж держави. Уся ситуація довкола її арешту видається мені дуже неприємною», – наголосив М. Сівець в інтерв'ю Deutsche Welle.

Варшава, що нині головує в ЄС, називає арешт лідера «Батьківщини» Ю. Тимошенко «поспішним и радикальним» заходом.

«Ми висловлюємо стурбованість у зв'язку з рішенням Печерського районного суду в Києві арештувати Ю. Тимошенко. Ми вважаємо, що це – надто поспішний та радикальний запобіжний захід стосовно колишнього прем'єр-міністра за недотримання судових процедур», – ідеться в заяві Міністерства закордонних справ Польщі. МЗС Польщі висловило сподівання, що Ю. Тимошенко буде звільнена з-під арешту, а судовий процес «відповідатиме європейським стандартам поведінки».

«Польща, як головує в ЄС, візьме на себе обговорення цього питання як з партнерами по ЄС, зокрема з Верховним представником ЄС К. Ештон, так і з політичними лідерами України – Президентом України В. Януковичем, міністром закордонних справ України К. Грищенком», – ідеться в заяві.

Арештом экс-прем'єра Ю. Тимошенко **стурбована Німеччина**. Про це йдеться в повідомленні Міністерства закордонних справ Німеччини. Відповідну заяву зробив віце-міністр, міністр закордонних справ Німеччини В. Хойер. «Федеральний уряд сприйняв арешт сьогоднішнього лідера української опозиції Юлії Тимошенко з великою стурбованістю. Існує великий сумнів у тому, що затримання є співмірним її поведінці», – сказав він.

В. Хойер також зазначив, що той факт, що багато колишніх чиновників в Україні перебувають під слідством за зловживання службовим становищем, викликає підозру в політичній мотивації судових органів України. «Подальше зміцнення цього враження було б значною перешкодою для зближення України з Європейським Союзом», – прогнозує дипломат. Міністр також закликав український уряд до забезпечення справедливої правової процедури і незалежної правової системи.

Міністерство закордонних справ Франції висловлює сумніви щодо політичної невмотивованості судового процесу над Ю. Тимошенко.

Про це йдеться в заяві МЗС Франції, яку 6 серпня передав заступнику голови партії «Батьківщина» Г. Немирі посол Франції в Україні під час зустрічі Г. Немирі з послами країн ЄС.

«У нас викликають сумніви мотиви цього судового процесу. Зокрема, нам здається, що не було забезпечено право на захист», – цитує заяву сайт Ю. Тимошенко.

«Як ми неодноразово наголошували, повага до верховенства права є ключовим елементом побудови партнерства між Францією, Європейським Союзом та Україною. Франція та її європейські партнери продовжуватимуть уважно стежити за ситуацією з Юлією Тимошенко», – ідеться в тексті документу.

МЗС Великобританії у свою чергу висловлює занепокоєння у зв'язку з арештом экс-прем'єра України Ю. Тимошенко і закликає Україну дотримуватися всіх правових норм відносно неї. У повідомленні відомства

наводиться висловлювання заступника глави МЗС Великобританії А. Берта. «Я був дуже стурбований ситуацією із затриманням українського опозиційного політика Юлії Тимошенко 5 серпня», – зазначив він.

У МЗС підкреслили, що Великобританія разом з ЄС і міжнародними партнерами стежитиме за судовим процесом над Ю.Тимошенко, а також над справами проти ряду колишніх міністрів її уряду і посадових осіб.

«Я закликаю українську владу дотримуватися найвищих демократичних стандартів, зокрема щодо дотримання прав людини, закону і забезпечення незалежного, прозорого і справедливого судового процесу. Це – передумови для ближчої інтеграції України з Євросоюзом», – сказав заступник голови МЗС Великобританії, а **міністр закордонних справ Швеції К. Більд** у твіттері написав: «Судовий процес проти Юлії Тимошенко в Україні – це ганебний спектакль. Він наносить серйозну шкоду великій країні».

Група громадських діячів Франції на чолі з філософом і письменником Д. С. Шиффером виступила із закликом до звільнення колишнього прем'єр-міністра України Ю. Тимошенко.

«Якщо уряд відмовиться задовольнити нашу вимогу, ми висунемо інший аргумент, який представляє куди більшу небезпеку для іміджу і економіки України: йдеться про заклик до бойкоту майбутнього Чемпіонату Європи з футболу, який повинен пройти в Україні і Польщі з 8 червня по 1 липня 2012 р.

Саме цю загрозу наші політики за підтримки ФІФА повинні використовувати проти української влади, щоб домогтися від них швидкого звільнення Юлії Тимошенко», – йдеться у заяві французьких громадських діячів.

Першими під закликом до звільнення Ю. Тимошенко підписалися власне Д. С. Шиффер, філософ Л. Феррі, письменник А. Жарден, автор ряду робіт по боротьбі за права жінок А. Сюжье та соціолог і викладач паризької Вищої школи соціальних наук М. Вівьорка.

З різкою заявою стосовно арешту Ю. Тимошенко виступила міжнародна правозахисна **організація Freedom House**, яка однозначно вважає судовий процес над экс-прем'єром переслідуванням опозиції.

«Глибоке занепокоєння з приводу арешту колишнього прем'єр-міністра України Ю. Тимошенко» висловив **Український конгресовий комітет Америки**. В оприлюдненій офіційній заяві з приводу арешту Ю. Тимошенко УККА вимагає негайно звільнити лідера БЮТ.

Окрім того УККА, як орган представництва американців українського походження, закликає уряд США публічно засудити політично вмотивоване ув'язнення Ю. Тимошенко та вдатися до всіх можливих дипломатичних заходів, щоб домогтися її звільнення.

У заяві УККА також говориться: «Застосування режимом Януковича вибіркового правосуддя, виявом якого є судові процеси проти лідерів опозиції

та арешт Юлії Тимошенко, є одним з прийомів політичного переслідування, які суперечать ідеї демократії». «Світові демократії не можуть зберігати мовчанку, коли порушуються базові права людини, а правосуддя замінено командною системою», – ідеться в заяві УККА.

Зі свого боку **Міністерство закордонних справ України закликає Європу не реагувати на арешт Ю. Тимошенко занадто гостро**. Про це в інтерв'ю виданню Financial Times заявив спікер МЗС О. Волошин.

«Ми очікуємо, що майбутні відносини між Україною і ЄС є більш широкими, ніж доля одного політика, що вони будуть схвалювати своє рішення про зону вільної торгівлі та асоціацію з Україною незалежно від того, арештована Тимошенко чи ні. Ідеться про майбутнє 45 мільйонів громадян», – ідеться в заяві О. Волошина.

Як інформує «Голос Америки», арешт Ю. Тимошенко спричинив **бурхливу реакцію серед користувачів соціальних мереж**.

Є. Іхельзон, відомий український блогер і громадський діяч, так прокоментував ситуацію навколо арешту Ю. Тимошенко: «Реальних причин закривати Юлю немає. Влада просто хоче встигнути до кінця серпня, поки люди не повернулися з відпусток. Що відбувається – крах Партії регіонів. Думаю, що якісь недобросовісні експерти нашептали Президентові, що після арешту „відьми” у народу зміцниться довіра до міцного господаря. Це, звичайно ж, блеф. Можливо, хочуть спровокувати і швидко придушити хвилювання».

Користувачі соціальної мережі **Facebook** різнопланово коментують те, що відбувається, деякі підтримують її арешт, інші категорично протестують. Частина учасників мережових дискусій з приводу арешту Ю. Тимошенко називають її арешт блефом влади і страхом перед програшем суду. При цьому особливих суспільних хвилювань і революцій ніхто не очікує.

З поміркованим прогнозом стосовно розвитку подій виступив політолог В. Небоженко. «Різких змін у самому суді не буде. Хіба що тепер у суді з'явиться Ющенко як свідок, адже збулася його мрія: він сидітиме на свободі, а Тимошенко сидітиме в клітці. Це те, чого Ющенко домагався п'ять років», – наголосив В. Небоженко.

З його слів, «однією з умов появи Ющенко в суді був арешт Тимошенко». «Тепер суд буде рухатися далі», – переконаний політолог.

При цьому, на думку В. Небоженка, арешт Ю. Тимошенко не вплине на євроінтеграційні процеси. «Цей процес залежить від американсько-російських відносин, а не від арешту экс-прем'єра», – вважає він.

З ним не погоджується експерт-політолог О. Палій, який наголосив, що арешт Ю. Тимошенко потягне за собою міжнародні наслідки, «оскільки Тимошенко – не просто політик-бюрократ, а людина, за якою стоїть дуже популярна політична сила, і всі зрозуміють: арешт – це ніщо інше, як політичні переслідування».

Експерт стверджує, що заміна запобіжного заходу экс-прем'єра на арешт демонструє про недалекоглядність влади, адже внаслідок таких дій Ю. Тимошенко автоматично позбавляється всіх негативів.

«Крім цього, думаю, що це (заарештовувати Тимошенко. – Ред.) досить безглуздо з боку влади, оскільки ніякого позитиву це не принесе. Цими діями влада нікого не залякає. І зараз головна загроза для влади виходить з боку стихійних виступів суспільства (які неможливо передбачити), а не з боку Тимошенко», – вважає він.

Політолог також підкреслив, що взяття Ю. Тимошенко під варту – це перетворення экс-прем'єра у ще більш значущого політика: «З неї змивається все те, що на неї налипло, тепер вона – потерпіла, вона страждає. Так було вже у 2001 році, коли її посадили, і Тимошенко з пособниці Лазаренка перетворилася на політика національного масштабу».

Російський політолог А. Окара, коментуючи події навколо арешту Ю. Тимошенко, зазначив, що майбутнє української політичної системи вирішується наразі за двома параметрами: за реакцією на арешт Ю. Тимошенко населення всередині України і реакцією міжнародного співтовариства і світової політичної еліти.

«Якщо в понеділок під стінами Печерського суду на Хрещатику буде 300 осіб і 20 наметів – це перемога Януковича, якщо буде 10 тис. осіб і 150 наметів – це шанс для Тимошенко», – вважає А. Окара.

«Якщо до понеділка буде п'ятнадцять невиразних заяв – від керівників Польщі, Грузії, Естонії і різноманітних «друзів України» – це перемога Януковича, якщо буде сорок-п'ятдесят офіційних заяв і коментарів із США, країн ЄС, Росії, Канади і від тих, кого зазвичай зараховують до загадкового Global Government, це означатиме, що Тимошенко – це імовірний наступний Президент України, а Янукович – уже не зовсім зрозуміло, хто такий», – додав він.

«Фактично, українська влада пішла на ризикований експеримент: чи можна буде безкарно закрити Юлю? І що за це буде? Які „за” і „проти”?» – зазначив політолог.

За його словами, у найближчі дні буде визначена, по-перше, доля самої Ю. Тимошенко. «Зрозуміло, що її судять не за газові контракти з Путіним і „Газпромом” – як і Ходорковського судили не за несплату податків. Тимошенко, за яку вийдуть на мітинги люди і „впишуться” закордонні політичні авторитети, саджати буде небезпечно», – зазначив він.

«По-друге, перспектива режиму В. Януковича. Янукович, який не зумів посадити Тимошенко, уже не зможе претендувати на амплуа авторитарного правителя або на українського клона Путіна. По-третє, перспектива української поліархії. Політична система, в якій немає опозиції, деградує, а країна опиняється перед загрозою розпаду і небуття (як це поступово відбувається з путінсько-медведевською Росією). Тому доволі адекватною представляється

інтерпретація того, що відбулося, саме як замаху на українську поліархію, на засади політичної системи, а не як переслідування неприємного для влади політика», – вважає А. Окара.

До цього можна додати коментар політолога **О. Кривдика** для видання «Українська правда», в якому наголошується: «Я – „противсіх” на останніх виборах. У мене – добра пам’ять. Я пам’ятаю „антикорупційний” хід Зінченком у вересні 2005-го, після якого половина „любих друзів” Ющенко стали партнерами Тимошенко. „Хіхікання” з Путіним, зраду Грузії і невдалу підготовку конституційного перевороту разом з Януковичем у 2008-му, коли той „киднув” першим. Пам’ятаю політичні ігри в «перевибори» в Києві. Газові угоди-2009, котрі зараз хочуть „повісити” на Ющенко. Грипозну істерику. Судову заборону на критику через „антисоціальний характер і посилення суспільної напруги”. Це – короткий список свідомих кроків Тимошенко, за які вона заплатила заслуженою поразкою на президентських виборах.

Таврування „противсіхів” замість покаяння і очищення. Післявиборче „тушкування” третини фракції, котра купила свої місця в списку, і системно провалена опозиційна діяльність – продовження її старого шляху. ...

Мені не імponує істеричний тон заяв „Батьківщини” і Тимошенко особисто. Я не бачу за Тимошенко чіткої альтернативної програми і якісної команди, що могла б змінити Україну. І не планую голосувати за них.

Та особисто я буду протестувати, щоб повернути конкурентність в українську політику. Я хочу якісного протесту з конструктивним результатом для України. Я хочу справедливого суду, у тому числі і над Тимошенко. Я хочу повернути демократію в Україну».

Аналізуючи можливі наслідки арешту Ю. Тимошенко, **більшість вітчизняних і зарубіжних оглядачів вважають, що арешт лідера «Батьківщини» негативно позначиться на процесі просування України до Європи.** З великою долею впевненості можна прогнозувати, що домовленості щодо створення зони вільної торгівлі, спрощення візового режиму, асоційованого членства в ЄС тощо поки що будуть заморожені. Адже Україна сама дала євровичинам вагомий аргумент – сумніви стосовно верховенства права в державі, можливості опозиційної діяльності, дотримання прав і свобод громадян.

Утім привід замислитися владі дає не лише реакція країн західної демократії, але й Росії у вигляді неочікувано жорсткої заяви російського МЗС, який, визнаючи законність «газових» угод, фактично зайняв сторону Ю. Тимошенко. Те, що російський президент утримався від підтримки свого українського колеги в його позиції стосовно ситуації навколо Ю. Тимошенко, може стати тривожним дзвоником для В. Януковича. Адже з наближенням осені актуалізується питання ціни на газ і запобігання газовій кризі. Причому розраховувати на підтримку і розуміння Європи в нинішньому українському політичному контексті навряд чи доводиться.

Серьезной угрозы стабильности гривни нет

На заседании правительства 3 августа Премьер-министр Украины Н. Азаров заверил, что финансовых потрясений в нашей стране не будет.

При этом обращает на себя внимание заявление руководителя Кабмина в ходе его поездки в Винницкую область о том, что для обеспечения стабильности гривни необходимо формирование положительного сальдо текущего счета платежного баланса.

«Прежде всего мы должны сформировать позитивное сальдо нашего платежного баланса. Сейчас мы покупаем товаров больше, чем продаем, это всегда создает угрозу нестабильности», – сказал Премьер и подчеркнул, что для формирования положительного сальдо платежного баланса необходимо замещать импортные товары продукцией отечественного производства. По его словам, формирование положительного сальдо обеспечит постоянный приток в страну иностранной валюты и гарантирует стабильность гривни.

Н. Азаров отметил, что формирование отрицательного сальдо платежного баланса в значительной мере обусловлено импортом природного газа из Российской Федерации. «Львиную долю проблемы, конечно, составляет российский газ», – сказал он.

Вместе с тем, исходя из информации, размещенной в СМИ, следует отметить, что поводы для беспокойства относительно возможной девальвации украинской гривни есть, однако в ближайшие месяцы этого не произойдет. Такие прогнозы делают многие эксперты и политики.

Так, экс-министр финансов В. Пинзеник подчеркнул: «Я не ожидаю, что в настоящих пределах наличный курс серьезно отклонится. Я, правда, читаю как и вы, данные экспертов. Скоро уже будут час называть, когда гривня обвалится – все говорят про осень», – отметил экс-министр финансов.

При этом он добавил, что «у нас уже традиция и журналистов, и политиков к осени всегда привязывать – это же не стихийное бедствие, что именно осенью должно что-то измениться... Да, есть причины для беспокойства, но нет причин, чтобы это произошло в ближайшие месяцы», – заявил В. Пинзеник.

Руководитель Института трансформации общества О. Соскин в свою очередь считает, что Украине стоит привязать гривню к золоту, вместо доллара. По его мнению, расчетная валюта МВФ также может служить ресурсом высокой ликвидности. За основу ежедневного курса SDR взята долларова корзина четырех главных мировых валют (американский доллар, британский фунт, японская йена, а также евро).

Если Украина не готова к “золотой” привязке, то необходимо сделать привязку хотя бы к SDR, уверен аналитик.

Следует напомнить, что 21 июля Fitch Ratings опубликовала информацию о

повышении прогноза по долгосрочным рейтингам дефолта эмитента (РДЭ) Украины в иностранной и национальной валюте со «Стабильного» на «Позитивный» и подтвердила долгосрочные РДЭ на уровне «В» и краткосрочный РДЭ на уровне «В».

По словам директора Киевского центра политических исследований и конфликтологии М. Погребинского, для повышения рейтинга страны ключевую роль играет финансовая стабильность государства. «Нам удастся сдерживать и курс гривни, и величину долга в разумных пределах. Нет фантастически ужасной ситуации, как в той же Италии или даже США. Поэтому основания для того, чтобы улучшить позиции Украины, в этом рейтинге были», – отметил эксперт.

По мнению М. Погребинского, для рейтинговых агентств важно, чтобы было понятно, кто принимает решения в стране. Налоговая и пенсионная реформы были в ряду основных позитивных элементов, которые сыграли свою роль в этом вопросе, считает он. «Власть показала, что намерена проводить разумную финансовую политику, что будет стараться сокращать дефицит Пенсионного фонда. Свою роль, как человек, способный принимать ответственность на себя, сыграл и С. Тигипко, который продвигал эти реформы. Поэтому в повышении инвестиционного рейтинга Украины есть, в частности, и его заслуга», – добавил М. Погребинский.

По мнению председателя правления Центра прикладных политических исследований «Пента» В. Фесенко, повышение прогноза инвестиционного рейтинга Украины до «позитивного» связано со стабильными макропоказателями на фоне серьезных проблем в еврозоне. «Я уверен, что свою лепту в повышение этого рейтинга внесли и последние законодательные решения: принятие пенсионной реформы, а также коррекция Налогового кодекса. Поэтому вполне справедливо будет говорить, что повышение инвестиционного рейтинга Украины – это заслуга правительства. Если персонифицировать, то, конечно, нужно отдать должное тем людям, которые занимались проведением реформ. Тот же С. Тигипко сыграл важную роль, не последнюю роль сыграл и министр экономического развития А. Клюев», – отметил эксперт.

В свою очередь руководитель информационно-аналитического центра FOREX CLUB в Украине Н. Ивченко считает, что стабильность платежного баланса и гривни может поддержать возобновление сотрудничества с МВФ и улучшение мировых финансовых условий на фоне снижения напряженности по поводу долгового кризиса в еврозоне и США.

По его словам, профит платежного баланса по итогам текущего года может составить 3,5–3,7 млрд долл. Средний курс продажи наличного доллара, вероятно, будет находиться возле отметки 8 грн.

«Платежный баланс Украины последние несколько месяцев остается стабильным. Положительное сальдо платежного баланса с января по июнь

текущего года составило 1,788 млрд долл. Дефицит счета текущего баланса в июне составил 118 млн долл. против 746 млн долл. в мае. Основной причиной снижения дефицита текущего баланса стало существенное увеличение экспорта товаров – на 11,56 % до 6,224 млн долл. Этот рост произошел благодаря увеличению экспорта зерновых, химической продукции, а также черных металлов и минеральных продуктов.

Сокращению торгового дефицита в июне также способствовало снижение импорта товаров на 1,27 % до 6,686 млн. долл., что связано со снижением импорта продукции машиностроения, в частности, легковых автомобилей», – пояснил аналитик.

«Сальдо по финансовому счету платежного баланса в июне показало дефицит в размере 188 млн долл. против профицита 811 млн долл. в мае. Причин для этого было несколько: во-первых, сокращение притока прямых инвестиций с 830 до 427 млн долл.; во-вторых, в июне произошел отток валюты по статье “другой капитал” в размере 1709 млн долл. по сравнению с пришедшими в мае 447 млн долл.», – отметил Н. Ивченко.

Это, по его словам, могло быть связано с выводом депозитов нерезидентов из украинских банков, с платежами отечественных компаний по торговым кредитам при покупке импортных товаров. Оттоку валюты также способствовали существенные объемы наличной валюты, ушедшей за пределы банковской системы – 1033 млн долл. против 767 млн долл. в мае.

«Этот отток валюты связан с тем, что население и бизнес в Украине в июне купили наличной иностранной валюты больше, чем продали – примерно на 1200 млн долл. Часть этих денег – около 422 млн долл. – все-таки попала в банковскую систему в виде банковских депозитов в инвалюте. Рост спроса на наличную валюту связан с налоговыми изменениями и вероятным уходом части бизнеса в тень. Во-вторых, долговой кризис в еврозоне и замедление мировой экономики усиливают опасения, что эти события отразятся на Украине», – отметил Н. Ивченко.

При этом все же обращает на себя внимание и является достаточно позитивным тот факт, что, по информации СМИ, многие эксперты согласны с Премьер-министром Украины Н. Азаровым и не видят угрозы стабильности отечественной валюты в обозримом будущем. Данное обстоятельство способствует формированию общественного мнения по вопросу стабильности, не провоцирующего ее нарушения.

Візит Патріарха Кирила в Україну

Завершився черговий візит Патріарха Кирила в Україну, приурочений святкуванню 1023-ї річниці хрещення Русі і заснування Російської православної церкви. Патріарші відвідини України супроводжуються постійним інтересом медіа.

Резонансність цих подій пояснюється як активністю предстоятеля, – нещодавно завершився п'ятий за останні два роки візит Кирила в Україну і вже на вересень цього року запланований наступний, – так і насиченістю кожної поїздки. Наприклад, під час останньої Кирило зустрівся з Патріархом-Католиком Грузинської православної церкви Ілією II, взяв участь в урочистих богослужіннях у зв'язку зі святкуванням Дня хрещення Київської Русі, провів у Києво-Печерській лаврі засідання Священного Синоду Російської православної церкви, відвідав відкриття Міжнародного форуму православних жінок, зустрівся з ректорами вищих навчальних закладів України.

Крім цього, відбулися неофіційні зустрічі Патріарха Кирила з керівництвом країни: у Криму – з Президентом України, у Києві – з Прем'єр-міністром.

Привертає увагу і той факт, що останній візит Патріарха Кирила може бути названий ще й дипломатичним: Київ став місцем зустрічі Патріарха РПЦ Кирила і Патріарха-Католика Грузинської православної церкви Ілії II. Необхідність проведення зустрічі на «нейтральній території» пов'язана з напруженими відносинами між РФ і Грузією, а основною темою зустрічі стало врегулювання міжцерковних відносин щодо Абхазії та Осетії.

У результаті, як експерти й прогнозували, Кирило підтвердив з «абсолютною очевидністю», що існує канонічна юрисдикція Грузинського Патріархату на території Абхазії та Південної Осетії.

Як наголошує президент Української асоціації релігійної свободи В. Єленський, питання Абхазії та Осетії, церковних одиниць у цих республіках для Патріарха Кирила зараз вирішене. Про «відрив» їх від грузинської церкви, перехід під юрисдикцію Москви мова в принципі не йшла, тому що такий крок став би «дуже серйозним прецедентом». Якщо церковні кордони є непорушними, то православні віряни Абхазії та Осетії входять у грузинську помісну церкву, хоч території і оголошені незалежними. Інакше міжцерковна ситуація Абхазії та Осетії обіцяє стати прецедентом, коли державна незалежність стане підставою для вимоги чи проголошення помісної церкви.

Цю перспективу складно ігнорувати ще й з огляду на те, що ідея єдиної української помісної церкви обговорюється практично протягом всього часу незалежності України з більшою чи меншою активністю та на різних рівнях – від пересічних громадян до президентів. Проблема полягає в тому, що частина

українців проти повернення під юрисдикцію Московського патріархату, а частина не може розірвати молитовної єдності з МП навіть організаційно. Тобто, наголошує В. Єленський, те, що відбувається з церквою, є віддзеркаленням того, що відбувається в суспільстві.

Окрім відсутності консенсусу в суспільстві має значення і категоричне неприйняття ідеї в Москві та активізація ідеологічної роботи МП на українському напрямі. Нинішній керівник РПЦ Патріарх Кирило відомий як автор та апологет доктрини «Русского мира», покликаної зміцнювати православну єдність Росії, України, Білорусії, Молдови під верховенством Москви.

Саме наполеглива популяризація Патріархом цієї ідеології, поряд із активністю пастирської уваги до України, є ще однією причиною того, що кожен візит Кирила перетворюється на достатньо резонансну подію нашого не лише релігійного, а й політичного життя. Очевидно, що новий імпульс посилення політичних аспектів у відносинах між православними в Україні надає саме діяльність нинішнього предстоятеля Російської православної церкви та його доктрина «Русского мира», на поширення якої частина українців реагує достатньо гостро, вбачаючи в ній концепцію духовної за формою, але по суті політичної єдності України та Росії.

Найбільшими противниками візиту, традиційно, стали українські націоналісти, які протягом трьох днів проводили акції протесту. Зокрема, під час молебни в Києві на Володимирській гірці за участю Патріарха Московського Кирила та Патріарха Грузинського Ілії II поруч, на Європейській площі, проти візиту російського духовного лідера протестували представники об'єднання «Свобода». Голова секретаріату Конгресу українських націоналістів В. Манько відзначив, що КУН та інші організації виступають не проти самого приїзду патріарха РПЦ, а «проти концепції “Русского мира”, яку той активно насаджує українцям».

Таким чином, дискусії в суспільстві, політикумі та експертному середовищі викликають політичні аспекти візитів Патріарха Кирила. З одного боку, для Української православної церкви Московського патріархату приїзд Патріарха Кирила завжди має пастирсько-релігійний характер – тисячі вірян цієї церкви мали можливість відвідати богослужіння з його участю. З іншого – Кирило під час своїх виступів перед православними України продовжує висловлювати ідеологічно-політичні тези, які оглядачі пов'язують із геополітичними інтересами РФ.

Частина експертів прямо вказує на політичний контекст візитів Патріарха Кирила, навіть якщо вони офіційно позиціонуються як суто релігійні. На цьому наголошує професор кафедри політології Києво-Могилянської академії О. Гарань. «Всі візити не пастирські, а швидше політичні. Треба віддати Патріарху належне – він проводить вельми активну політику в українському напрямі, однак ця політика вигідна Росії, а не Україні», – відзначає політолог.

З цієї ж позиції, лише сформульованої більш різко, виступає і доктор богословських наук, професор Київської духовної академії УПЦ КП Д. Степовик. «Цей візит Патріарха Кирила стовідсотково є політичним, як і попередні його візити. А вони досить часті, і всі вони зафарбовані не в релігійні, не в православні кольори, а в суто політичні кремлівські. Загадки тут бути не може – вона давно розгадана: відколи Кирило став патріархом після смерті Алексія II, він взявся за повернення України (підкреслюю, не Української православної церкви Московського патріархату, а всієї України) до складу Російської імперії, що відновлюється», – говорить він.

«Люзією» називає ідею про те, що Українська православна церква Московського патріархату може представляти українські інтереси, народний депутат від НУ – НС, політолог О. Доній. «Російська церква є лише відгалуженням російської державної політики. Так було з часів створення Синоду царем Петром Першим, так є й понині. Ми бачимо, що ідеологією цієї церкви є російський націоналізм, – говорить депутат. – Вони виконують зовнішньополітичну експансію, користуючись ідеєю духовного об'єднання. Кінцевою метою цього є деукраїнізація».

На іншу небезпеку в контексті висунутої Кирилом доктрини «Русского мира» вказує президент Української асоціації релігійної свободи В. Єленський. Експерт, зокрема, зазначає: «Те, що між нашими народами може бути і має бути духовна єдність, сумнівів не викликає. Сумніви викликає те, що ця єдність відбувається за рахунок духовної розділеності з іншими українцями. Тобто Патріарх говорить, що ви маєте бути єдиними з росіянами та білорусами, а з українцями, які не є в складі Московського патріархату, вам не треба бути єдиними».

На думку голови правління Інституту релігійної свободи О. Зайця, Московський патріархат, всіляко блокуючи контакти і діалог УПЦ (МП) з іншими православними церквами в Україні (зокрема з УПЦ КП і УАПЦ), фактично показує, що РПЦ втрачає можливості для позитивного впливу на подолання поділу в українському православ'ї. «Предстоятель РПЦ, неодноразово буваючи в Україні, жодного разу не виявляв бажання зустрітися з представниками Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій (ВРЦіРО), у діяльності якої бере участь УПЦ (МП). З одного боку, це може бути зумовлено тим, що у ВРЦіРО також представлені УПЦ КП, УГКЦ, УАПЦ, з якими він не бажає зустрічатися. З іншого боку – така позиція суперечить його іміджу релігійного діяча, відкритого до міжконфесійного діалогу», – підкреслює він.

При цьому на сьогодні експерти звертають увагу на прагнення Патріарха Кирила протистояти наявним в Українській православній церкві Московського патріархату відцентровим тенденціям. На це вказує, зокрема, Л. Филипович, доктор філософських наук, професор, завідуючий відділом історії релігії та практичного релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН

України, віце-президент Української асоціації релігієзнавців, виконавчий директор Центру релігійної інформації і свободи. Одним із завдань останнього візиту Патріарха експерт називає вирішення внутрішніх церковних проблем. «Патріарх Кирило знає, що всередині Української православної церкви немає спільного бачення майбутнього єдності церкви – хтось її бачить на колесах автокефальності (тобто більшої, ніж у автономії, самостійності в управлінні), хтось вважає її додатком, складовою частиною Російської православної церкви. Зрозуміло, що візити Патріарха підтримуватимуть ту частину церкви, яка абсолютно відмовилася від автономності й автокефальності», – зазначає вона.

Цього року, продовжує думку Л. Филипович голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко, ситуація поглиблюється: «більш гострими стали прояви розколу в українському православ'ї», зростає внутрішнє напруження в Українській православній церкві Московського патріархату, що також пов'язано з відносинами з Москвою.

У цьому контексті привертає увагу, що напередодні нинішнього візиту Кирила, 8 липня, відбувся Помісний собор УПЦ МП. За оцінками ряду оглядачів, собор фактично позначив розкол усередині церкви на прихильників збереження статус-кво і прихильників виходу з підпорядкування Московському патріархату. Боротьба навколо прийняття ряду змін до статуту УПЦ, що посилюють її незалежність від РПЦ, призвела до того, що попередній Помісному собору Архієрейський собор вирішив відкласти вирішення питання, створивши спеціальну комісію на чолі з Донецьким митрополитом Іларіоном (вважається одним з лідерів «промосковської» фракції), покликану вирішувати статутні юридичні питання, змінювати статус церкви. Однак на помісному соборі, що відбувся згодом, «автокефальна» фракція (її лідером називають секретаря Київського митрополита О. Драбинко) знову порушила питання змін до статуту УПЦ.

Щоб уникнути відкритого конфлікту, було прийнято половинчасте рішення: статут УПЦ затверджено без змін, внесених за останні чотири роки, але одночасно затверджено всі рішення Синоду, у тому числі і про всі зміни статуту останніх років. Ідеться про, по-перше, розширення Синоду з п'яти до 10 членів, по-друге, запровадження в УПЦ посади місцеблюстителя на випадок смерті або неможливості виконувати обов'язки митрополитом Київським Володимиром, по-третє, запровадження церковної служби українською мовою замість церковнослов'янської, і четверте – віруючі і священники УПЦ позбавляються можливості звертатися з апеляцією у вищі суди РПЦ. Таким чином, підсумовують релігієзнавці, на соборі УПЦ порушувалося питання про більшу автономію православної церкви в Україні від Москви.

Під час візиту Патріарха Кирила відбулося засідання Синоду Російської православної церкви у Києві і Синод, за словами прес-секретаря предстоятеля УПЦ МП протоієрея Г. Коваленка, не заперечував проти рішень згаданого Помісного собору УПЦ. «Синод заслухав доповідь митрополита Київського

Володимира, взяв її до уваги, подякував йому за плідну роботу. На Синоді прийняли до уваги і створення в Українській православній церкві спеціальної комісії, яка вирішуватиме статутні і юридичні питання, змінюватиме статут церкви відповідно до канону і юридичних норм, а також погодилися, щоб були враховані всі пропозиції, озвучені на соборі УПЦ», – повідомив він.

Експерти переконані, що вся діяльність Патріарха Кирила однозначно спрямована на те, щоб не допустити будь-яких можливих теоретичних просувань у напрямі автономізації УПЦ. При цьому дипломатичне ставлення Синоду, який відбувся в Києві, до рішень Архієрейського собору УАПЦ і потім Помісного собору УПЦ релігієзнавець А. Юраш пов'язує з тим, що лідери російського православ'я не хочуть якимось необережним рухом дестабілізувати ситуацію в підпорядкованій їм Українській православній церкві. «Вони бояться, оскільки, виявляється, радикально налаштовані групи є навіть у такій стабільній та відданій Москві церкві, як УПЦ (МП). Це показав, зокрема, її останній Помісний собор», – відзначив релігієзнавець.

Загалом оглядачі нинішній візит Патріарха оцінюють як політико-іміджевий і якихось особливих відмінностей від торішніх візитів не виділяють. Однак наявність проблем усередині УПЦ МП відзначає багато хто з експертів.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Альтернативна енергетика в Україні: стан та перспективи розвитку

Перехід на використання альтернативних видів енергії є актуальним в усьому світі вже декілька десятиліть. Стійка тенденція до подорожчання вугілля, природного газу та нафти змушує шукати шляхи зменшення їхньої частки в загальному обсязі виробленої енергії, а трагічні події на японських АЕС змусили людство вкотре задуматися про відмову від атомної енергетики. Необхідно враховувати також вичерпність природних ресурсів, адже, за оцінками British Petroleum, через 178 років єдиним викопним джерелом енергії на Землі залишиться торф. У 2056 р. закінчатся всі розвідані на сьогодні запаси нафти, до 2077 р. не стане урану, у 2079 р. буде спалений останній кубометр газу, а в 2178 р. в топці зникне остання лопата кам'яного вугілля.

Сьогодні світ розуміє переваги, які несе альтернативна або відновлювальна енергетика. Це демонструє підвищена увага до даної галузі в переважній більшості країн земної кулі. Так, уже в 2008 р. вкладення в енергетику з поновлюваних джерел перевищили інвестиції в традиційну, у 2009 р. кількість уведених у дію альтернативних потужностей перевищила кількість введених традиційних потужностей. А в 2010 р. потужності, наприклад, сонячної енергетики у світі збільшилися удвічі. Міжнародне енергетичне агентство

(International Energy Agency) прогнозує, що до 2050 р. сонячна енергетика забезпечить 20–25 % світового виробництва електроенергії.

Досі Україна йшла цим шляхом з помітним відставанням від розвинутих країн, при тому, що Україна значно більше за інших залежить від цін на газ і нафту, що несе як економічні, так і політичні ризики. Якщо говорити про енергобаланс України, то в 2010 р. 47,4 % усієї української електроенергії виробили АЕС, 41,5 % – теплові станції, 6,4 % забезпечили ГЕС.

Сьогодні в Україні п'ять атомних станцій. Енергоблоки однієї з них, Чорнобильської, яка, до речі, найстарша (перший блок запущений у 1977 р.), зупинені назавжди. Інші – Південноукраїнська, Запорізька, Рівненська та Хмельницька – продовжують роботу і щороку виробляють понад 75 млрд кВт•год енергії. Проектний строк експлуатації українських АЕС – 30 років. Наразі жодна з них ще не вичерпала свого ресурсу, адже деякі енергоблоки введені в дію лише в 1995 і навіть у 2004 рр. Єдиний енергоблок, експлуатаційний термін дії якого вичерпується в поточному році, – № 1 Рівненської АЕС потужністю 500 мВт, запущений 1981 р. Але навіть у разі його відключення атомна енергетика України не зазнає жодних втрат.

Зараз навколо атомної енергетики України точиться чимало дискусій. За словами експерта з питань енергетичної безпеки Б. Соколовського, наші атомні станції цілком безпечні й допомагають значно скоротити споживання імпортного газу. «За кілька, ну принаймні 4–5 минулих років, загалом в Україні якихось ядерних надзвичайних ситуацій не відбувалось, і це позитивно. На сьогодні, вважаю, наша система ядерної енергетики функціонує безпечно», – впевнений він.

Інші ж експерти з такою позицією не згодні. Адже з кожним роком енергоблоки атомних станцій стають дедалі небезпечнішими. І ремонтувати їх, на думку ряду експертів, не варто: краще вкладати гроші у відновлювані джерела енергії. «Ми хочемо, щоб в Україні працювали сучасні, нові, безпечні джерела енергії. І не витратити величезні кошти на те, щоб підтримувати цих старих ядерних монстрів», – заявив експерт з питань енергетики Д. Хмара.

Теплових електростанцій в Україні значно більше. Найпотужніші – Запорізька, Вуглегірська, Зміївська, Трипільська, Придніпровська, Ладжинська, Бурштинська та Київські – ТЕЦ-5 і ТЕЦ-6. Працюють вони на вугіллі, мазуті, нафті та газі. І, поза сумнівами, є забруднювачами навколишнього середовища номер один. Адже одна тепла електростанція потужністю 2 тис. МВт, яка працює на вугіллі, щороку викидає в атмосферу близько 20 тис. т шкідливих речовин. А оскільки розташовані вони передусім у місцях великого скупчення споживачів, то не дивно, що, приміром, місто Бурштин, біля якого розташована Бурштинська ТЕС, посідає «почесне» третє місце в рейтингу найбрудніших міст України.

Сукупно теплоелектростанції України виробляють понад 50 млрд кВт енергії щороку. Але стан їх набагато гірший, ніж АЕС. Наразі майже 90 %

енергоблоків теплових станцій вичерпали свій ресурс і становлять чимдалі більшу загрозу для навколишнього середовища. Щоб змінити ситуацію, вкрай потрібно або модернізувати енергоблоки, або просто закрити станції, які відпрацювали проектний термін. Зробити це значно дешевше, ніж законсервувати хоч один ядерний реактор. До того ж потужність переважної більшості українських ТЕС не перевищує 500–1000 МВт. Тому їхнє поступове відключення для модернізації або консервації в жодному разі не спричинить проблем на енергетичному ринку України.

Екологічно найчистішими справедливо вважаються гідроелектростанції. Їх в Україні також удосталь. Проте їхня роль в енергетичному балансі країни не така важлива, як АЕС. Їх використовують на повну потужність у пікові години навантаження, коли українці споживають найбільше електроенергії. Це ранкові години, коли люди прямують на роботу й запускаються у дію численні промислові агрегати, та вечірні – коли всі повертаються додому та займаються домашніми справами.

Екологічно чисті гідроелектростанції мають й суттєві недоліки: для їх будівництва (створення водосховищ) підтоплюються десятки гектарів землі. Унаслідок цього екологічний стан у регіонах погіршується, змінюється екосистема. Деякі експерти вважають таку ціну зависокою для підтримки електромережі в час пікових навантажень.

Альтернативою гігантам є маленькі ГЕС, які будуються на бурхливих та швидкоплинних гірських річках. До 60-х років в Україні працювали 1500 таких станцій. Спільно вони виробляли 2 тис. МВт енергії. Проте спорудження атомних та теплових «монстрів», з якими маленькі електростанції, звісно, не могли конкурувати, відчутно загальмувало розвиток цього напрямку в енергетиці. І більшість «крихіток» просто зупинилися.

Наразі в Україні вдалося реконструювати лише 70 малих ГЕС загальною потужністю 108 МВт. Щороку вони виробляють 395 млн кВт•год електроенергії, тобто 0,02 % від загального обсягу. І це при тому, що водний потенціал гірських річок становить 8,3 млрд кВт•год. А ми використовуємо його лише на 5 %.

Цікавість інвесторів до будівництва малих ГЕС зросла після ухвалення у 2009 р. закону, спрямованого на стимулювання розвитку в країні альтернативних джерел енергії. Наприкінці минулого року стало відомо, що швейцарська енергетична компанія спільно з українськими партнерами має намір побудувати сучасну ГЕС у Закарпатській області, на р. Тересва. Проект вартістю 110 млн євро передбачає будівництво каскаду з чотирьох електростанцій, потужністю 6 МВт кожна. Обсяг виробленої такою станцією електроенергії може сягнути 100 млн кВт•год на рік.

На альтернативну енергетику в Україні припадає лише 3 % від загального обсягу вироблюваних кіловат, хоча умови для зведення вітрових та сонячних станцій у нас одні з найвигідніших у світі й набагато кращі, аніж, скажімо, у

Німеччині або Польщі. За фаховими даними, середньорічна кількість сумарної сонячної радіації, що надходить на 1 кв. м поверхні, на півдні України перебуває в межах 1400 кВт•год/кв. м і вище. Це означає, що технічно-досяжний енергетичний потенціал сонячної енергії є еквівалентним 6 млн т умовного палива. Його використання дало б змогу нам заощадити 5 млрд куб. м природного газу. Натомість енергію сонячних променів виробляють у промислових масштабах лише три електростанції, встановлена потужність яких не перевищує 4 МВт.

Схожа ситуація і з вітроенергетикою. Перетворювати енергію повітряних потоків на електрику в Україні почали ще в 30-х роках минулого сторіччя. Але далі будівництва єдиної турбіни в Павлограді справа не пішла. Наступна спроба розвинути вітроенергетику відбулася в 90-х роках і теж виявилася марною: з 1990 МВт потужностей, запланованих на папері, збудувати вдалося лише 90 МВт.

Теоретичні ресурси, тобто кінетична енергія вітру в межах території України, перевищують нинішнє виробництво електроенергії приблизно в 150 разів, а ресурси суші, які реально можна використовувати на сучасному рівні розвитку віротехніки, перевищують ці обсяги вдвічі. Значно більші ресурси можливо залучити, використовуючи вітроелектричні станції водного базування, насамперед на морі, де вітри сильніші та стабільніші. Приміром, лише вітровий потенціал Сиваша дає змогу виробляти електроенергії в 1,5–2 рази більше, ніж сучасні обсяги її виробництва в Україні.

Як повідомила глава Всеукраїнської екологічної ліги Т. Тимочко, згідно з дослідженнями НАН України, 11 областей України можуть повністю покрити побутові потреби свого населення за рахунок сонця, і ще шість – за рахунок вітроенергетики. Еколог зауважила, що Україна має величезний потенціал розвитку сонячної і вітроенергетики. «По вітроенергетиці – це Запорізька, Миколаївська, Донецька, Дніпропетровська, Луганська області, також Закарпаття, за сонцем – це ті ж приблизно області і увесь південь (Одеса, Миколаїв Херсон, Крим)», – сказала Т. Тимочко.

На її думку, альтернативній енергетиці повноцінно розвиватися заважає державна підтримка атомної енергетики. «Атомне лобі настільки потужне і масивне, що, фактично, немає жодного керівника енергетичної галузі, який би говорив про альтернативну енергетику. Якби ми насправді зараз мали державні преференції не в забруднюючі області, а пов'язані з розвитком альтернативних джерел, ми зробили б дуже серйозний крок вперед, у тому числі відхід від подальшого нарощування атомної енергетики, яка загрожує і здоров'ю людей, і природному середовищу», – вважає еколог.

За оцінками експертів, використання вітрової енергії могло б сьогодні давати до 15 тис. МВт, а це приблизно стільки ж, скільки сьогодні дають усі 15 атомних енергоблоків України.

Технології отримання електроенергії за допомогою вітру дають реальні переваги, переконаний Б. Соколовський, колишній радник Президента України з енергетичних питань. До «плюсів» вітроенергетики можна віднести те, що це екологічно безпечно для Землі. Певною мірою вітрова енергетика набагато більш безпечніша порівняно з іншими видами енергетики для людини, якщо вона не живе в радіусі 1,5–2 км від головних генераторів.

«Мінусами» цієї енергетики в усьому світі є те, що вітряки є потенційною загрозою для пташиного світу. Для України це особливо важливо, тому що зони, які б були ефективні для вітрової енергетики, збігаються із зонами сезонного перельоту птахів. І однозначної відповіді, чи не пошкодить вітрова енергетика популяціям окремих видів птахів чи всіх видів, ніхто не дав.

Крім того, вітрові електростанції, вважає енергетичний експерт, можуть заважати веденню сільського господарства, оскільки вітрова станція потребує приблизно у двісті разів більше площі, ніж атомна тієї самої потужності. Тобто активне запровадження вітрової енергетики скорочує використання орних земель.

Натомість експерт Національного екологічного центру Д. Хмара переконаний, що в Україні взагалі немає ніяких природних перешкод для будівництва вітряків. «Якщо є інвестор і є бажання побудувати вітровий парк, то в будь-якому регіоні країни можна знайти місце, яке не буде заважати птахам, – зазначає експерт. – Вітряки, крім того, не заважають сільському господарству. Вони можуть стояти посеред сільськогосподарських угідь і навколо них – це ж не атомна станція і не теплова станція, тому можна обробляти землю. Вітряки можна поєднувати з лісовим господарством, садівництвом, і в усьому світі це працює».

Однак в Україні, де природа цілком сприяє розвитку вітроенергетики, для того щоб відкрити вітрову електростанцію, необхідно пройти безліч процедур, говорить В. Боровик, голова правління альянсу «Нова енергія України». Якщо великі компанії ще можуть це зробити, то запустити невеличкі приватні вітрові електростанції майже неможливо.

«На сьогодні одні проблеми. По-перше, треба зібрати дозволи для підключення до мережі, по-друге, місцеве обленерго, яке володіє мережею і може вас не підключити і створювати свої проблеми для цього, – наголошує В. Боровик. – По-третє, не відрегульована процедура, якщо ви будете виробляти більше енергії, ніж ви споживаєте. Вам держава не компенсує, немає процедури оплати цієї виробленої енергетики».

У сусідніх державах такий механізм працює, як для великих компаній, так і для приватних вітряків. У країнах Західної Європи взагалі існує масштабна державна підтримка розвитку альтернативних джерел енергії. Українська ж енергетична стратегія пропонує до 2020 р. продукувати лише 6 % альтернативної енергетики, тоді як Європа ставить собі планку у 20 %, зазначає енергетичний експерт Д. Хмара.

Крім того, вітроелектростанції – це дешево. Якщо будівництво атомної станції в Україні може коштувати близько 6 млрд дол., зазначає Д. Хмара, то будівництво вітрової станції такої ж потужності буде коштувати в чотири рази дешевше.

Вітряки, на відміну від усіх традиційних джерел енергії, не потребують палива, і це, на думку експертів, головна їхня перевага. Світових запасів нафти та газу щороку стає дедалі менше, а ціна на традиційне паливо підвищується. В Україні ж імпорт, зокрема газу, становить понад 60 %. А вітер імпортувати не потрібно. Впровадження вітроенергетики, на думку експертів, дасть Україні таку необхідну їй енергетичну, а отже, і політичну незалежність.

Перевагою сонячної енергії є насамперед те, що вона доступна в кожному кутку нашої планети, розрізняючись за щільністю потоку випромінювання не більше ніж удвічі. Тому вона приваблива для всіх країн з огляду на енергетичну незалежність. По-друге, сонячна енергія – це екологічно чисте джерело, що дає змогу використовувати його в дедалі зростаючих масштабах без негативного впливу на навколишнє середовище. Крім того, сонячна енергія – це практично невичерпне джерело енергії, яке буде доступне людству і через мільйони років.

До переваг сонячної енергії також можна віднести ще ряд факторів. Так типова сонячна система, виготовлена на базі монокристалічної кремнієвої технології, генерує протягом терміну своєї експлуатації більше енергії, ніж було витрачено на її виробництво. Наприклад, стандартна сонячна батарея наземного застосування, виконана за найбільш поширеною технологією, гарантовано служить 20–25 років, повертаючи витрачену на своє виробництво електроенергію в перші два роки експлуатації. Крім того, вартість електроенергії, виробленої за допомогою прямого перетворення сонячного випромінювання, постійно знижується і, за прогнозами, зрівняється з вартістю традиційної електроенергії не пізніше за 2015 р.

Для повного задоволення потреби всього Євросоюзу в електроенергії при нинішньому технічному рівні розвитку сонячної енергетики необхідно освоїти близько 0,7 % від його загальної площі. Проте ці площі не конкурують з корисними землями, оскільки для розміщення сонячних батарей використовуються дахи, фасади будівель, шумові загорожі автобанів та інші об'єкти. Тобто наявність вільного простору не є обмежуючим чинником для розвитку сонячної енергетики.

З технічної точки зору переваги сонячних систем полягають у відсутності необхідності використовувати будь-яке паливо, рухомі частини, що зношуються, проведення трудомісткого технічного обслуговування для підтримки системи в працездатному стані. Значною перевагою є їх модульність, що дає можливість швидкого монтажу в місцях експлуатації, відсутність експлуатаційного шуму і джерел шкідливих викидів.

Світовий досвід показує, що бурхливий розвиток альтернативної енергетики, зокрема сонячної, став можливим у першу чергу завдяки належній

підтримці на рівні держав. Програми стимулювання розвитку сонячної енергетики діють у багатьох розвинених країнах. Найпомітнішими серед них є програми «Сто тисяч дахів» у Німеччині, «Мільйон дахів» у США і «Мільйон дахів» у Японії.

Що стосується розвитку в Україні сонячної енергетики, Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР) у рамках стратегії розвитку відновлюваної енергетики передбачає, що до 2030 р. частка сонячної енергетики у структурі загальної має становити 7 %.

Наразі сонячна енергетика залишається найдорожчою в Україні. На «зелений тариф» можуть претендувати лише девелопери величезних проєктів. Хоча, за словами виконавчого директора консалтингової компанії Fuel Alternative Ю. Березовської, у першу чергу необхідно реалізовувати дрібні проєкти – так звані невеликі сонячні електростанції на дахах будинків. Таким шляхом ішла Німеччина, Іспанія, Ізраїль, які нині є лідерами з використання сонячної енергії. «Цей сегмент у нас поки що не розвивається. Нема розуміння на державному рівні, як це простимулювати, як дозволити “зелений тариф” для невеличких домогосподарств, що бажають поставити на дах сонячні панелі, під’єднатися до мережі та продавати енергію. Державні служби взагалі сходяться на думці, що це буде важко технічно зробити. Тому поки що ставка – на великі сонячні електростанції», – підкреслює Ю. Березовська.

За її словами, аби забезпечити будинок площею 150–200 кв. м електроенергією для освітлення та роботи побутових приладів, потрібна сонячна установка потужністю 2 кВт. Вона обійдеться приблизно у 5 тис. євро. За такі гроші можна купити дизельну станцію і забезпечувати її паливом кілька років. Тому, вважає експерт, тут потрібно йти шляхом Німеччини, де є механізми компенсації чи пільгового кредитування, які скорочують термін окупності сонячних модулів до 10 років і менше.

У Криму у вересні минулого року була запущена перша сонячна електростанція потужністю 7,5 МВт. Зараз будуються дві нові: у Криму – потужністю 12 МВт та під Одесою – потужністю 30–40 МВт. Загалом у 2011 р. має додатися близько 70 МВт сонячної енергетики. Але знову ж таки, це будуть проєкти великих сонячних електростанцій. Частка ж малих сонячних установок навряд чи перевищить 1 МВт.

Експерт із сонячної енергетики Д. Лукомський, відзначаючи, що наразі Українська держава вже почала впроваджувати законотворчі ініціативи, спрямовані на розвиток альтернативної енергетики в цілому і сонячної енергетики як її складової, підкреслює, що зелений тариф для електроенергії, виробленої за допомогою сонячних панелей, формально діє, але на практиці ним ще ніхто не зміг скористатися. Наразі ситуація дуже схожа з відшкодуванням ПДВ. На папері цей податок має повертатися експортерам без перешкод, а на практиці – безліч об’єктивних та штучних затримок та перепон.

«Поки в державі не буде чіткого та прозорого тлумачення всього ланцюга від резервування коштів у відповідних спецфондах державного бюджету до їх передачі в руки кінцевого виробника сонячної електроенергії, доти ми не отримаємо більш-менш великих проектів будівництва сонячних електростанцій. А без таких проектів майже не реально говорити про розвиток внутрішнього ринку сонячної енергетики», – вважає Д. Лукомський.

Експерт оцінює обсяг встановлених сонячних панелей в Україні як дуже малий, потужність якого становить не більше ніж 1 МВт. Переважно сонячні батареї в Україні використовують для інсталяцій систем автономного чи резервного живлення об'єктів. Це, наприклад, сонячна електростанція на острові Зміїний, вуличне освітлення в місті Острог, забезпечення резервного енергозабезпечення газорозподільчих пунктів технічних приміщень «Київгазу», системи сонячного енергозабезпечення офісних приміщень, приватних котеджів та замських будинків та багато іншого. Очевидно, що наразі кількість таких об'єктів на душу населення порівняно мала, але прецеденти є і кількість успішних інсталяцій, на думку експерта, у найближчі роки буде тільки зростати.

«Нині сонячна енергетика перебуває на початковій стадії свого розвитку, – вважає Г. Забарний, доктор технічних наук, професор, завідділу Інституту відновлюваної енергетики НАН України. – Скажімо, ще надто маленький коефіцієнт корисної дії у сонячних перетворювачів – лише 20 %. Але вже розробляються нові технології, що дадуть змогу підвищити економічність і енергетичну ефективність таких установок».

Наприклад, австралійські фахівці розробляють надтонкі сонячні батареї нового покоління. Їх товщина у 20 разів менша товщини звичайного паперового аркуша. У недалекій перспективі, вважають розробники, ці батареї допоможуть перетворювати стіни хмарочосів та інших висоток на справжні сонячні електростанції. Нові сонячні батареї створюються методом струменевого друку. При цьому кремній у газовому стані наноситься на тонкоплівкові підкладки заданої ширини і довжини. Батареї можуть бути і багат шаровими, що дасть змогу отримувати більше енергії Сонця в різних спектрах його випромінювання. Спочатку розробники проведуть експеримент, розвернувши сонячні батареї на одній з будівель в Австралії. Під час досліджень будуть вирішені питання надійності системи, збору електроенергії, її передачі і зберігання в акумуляторних пристроях.

Більшість експертів та потенційних інвесторів сходяться на думці, що основною проблемою гальмування проектів з альтернативної енергетики в Україні донедавна був брак стимулювання з боку держави. Як показує світовий досвід, для розвитку вітроенергетики урядами різних держав прийнято відповідні законодавчі акти для зниження податку для тих, хто використовує вітроустановки. Наприклад, у Данії 75 % вітроустановок є приватною або кооперативною власністю, власники установок звільняються від податку. У США власники вітроустановок отримують державний кредит від 0,5 до

1,5 цента за 1 кВт•год електроенергії, що продається. Цей кредит входить до податку, страхування або платні за землю. Для популяризації вітроустановок в Англії розроблено маршрути їх огляду для школярів під час літніх канікул.

Минулого літа перший віце-прем'єр-міністр України А. Ключев, який очолив міжвідомчу комісію з розвитку енергетики, жорстко розкритикував підсумки реалізації Комплексної програми будівництва вітрових електростанцій в Україні. За його словами, за півтора десятиліття виділено 52 % запланованих коштів, а побудовано – всього 17 % запланованих потужностей. «Результати виконання програми чітко показують усю неефективність механізму, коли проекти реалізовувалися за державний рахунок. Стимули повинні лише створювати умови для приватного капіталу. Тільки коли проекти будуть самоокупними, коли інвестор буде ризикувати своїми грошима, вони будуть ефективними», – заявив тоді А. Ключев.

Правда, за останні роки справа стимулювання державою розвитку альтернативної енергетики зрушила з мертвої точки. Це пов'язано з ухваленням у квітні 2009 р. поправок до Закону «Про електроенергетику», що стосуються введення «зеленого» тарифу.

За інформацією Національної комісії регулювання електроенергетики, наразі «зелений тариф» встановлений уже для 43 компаній, які виробляють «зелену» електроенергію на 75 об'єктах. Їх кількість постійно зростає. Зокрема, на відкритому засіданні НКРЕ 7 квітня були затверджені «зелені» тарифи для трьох нових компаній. За законом, «зеленою» вважається електроенергія малих ГЕС, вироблена з біомаси рослинного походження, а також з енергії вітру та сонця.

«Більш прозорим, ніж зараз, процес встановлення “зелених” тарифів бути не може, – запевняє С. Дунайло, член НКРЕ. – Усе чітко регламентовано Законом “Про електроенергетику” (у ньому встановлені навіть коефіцієнти, що впливають на величину тарифу), є й відповідний порядок встановлення, перегляду та припинення дії “зеленого” тарифу, затвердженого НКРЕ. Випадків відмови у встановленні “зеленого” тарифу не було».

Наразі проводиться робота з розповсюдження механізму «зеленого» тарифу на виробництво енергії з біогазу – спеціальна робоча група під егідою профільного комітету Верховної Ради працює над відповідними законодавчими поправками. До неї входять представники Мінпаливенерго, НКРЕ, НАЕР, народні депутати. Перед групою стоїть завдання визначити прийнятний рівень «зеленого» тарифу при спалюванні біогазу тваринного і рослинного походження, отриманого при утилізації сміття в сміттєсховищах.

У цілому, більшість експертів дуже позитивно оцінюють механізм «зеленого» тарифу, виписаний у законі. Зокрема, Є. Сухін, президент Спеціального конструкторського бюро Сухіна, вважає вітчизняну законодавчу базу, призначену стимулювати впровадження альтернативних енерготехнологій, однією з найкращих у Європі. Це і чудова ціна, і цілий ряд інших переваг,

тобто законодавчих стимулів вистачає. «Сьогодні Україна за прикладом Швеції, Фінляндії, Данії, Австрії могла б на 70 % замінити застарілу теплову енергію альтернативними джерелами. Уся законодавча база в нас є. Нам не потрібно нічого вигадувати, а просто виконувати закони», – вважає Є. Сухін.

Крім того, Україна, як і будь-яка інша країна, зацікавлена у створенні умов насамперед для українського виробника. Так, Закон «Про електроенергетику» містить обов'язкові вимоги до української частки матеріалів і обладнання, що використовуються для виробництва «зеленої» енергії: з 2012 р. частка обладнання вітчизняного виробництва повинна бути не меншою 30 %, а з 2014 р. – не менше 50 %». Ця норма повинна стимулювати великі іноземні компанії не тільки завозити імпортне обладнання, а й створювати нові виробництва в Україні.

При цьому, за словами С. Дунайла, рівень «зелених» тарифів в Україні не дуже відрізняється від європейського. До того ж використаний світовий досвід стимулювання швидкого розвитку галузі – розмір «зеленого» тарифу для об'єктів, введених в експлуатацію після 2014, 2019 і 2024 рр., зменшується, відповідно, на 10 %, 20 % і 30 % від його базової величини. Таке поступове зменшення тарифу також зумовлене необхідністю уникнути зростання вартості електроенергії для споживачів, з істотним зростанням частки поновлюваних джерел енергії в загальному енергобалансі країни.

Саме тому в більшості країн, де активний розвиток «зеленої» енергетики почався в середньому на 8–10 років раніше, і досягнуті значні результати, величина тарифу вже знижується. Досвід лідерів цього ринку показує, що з розвитком галузі в країні розвивається сучасне машинобудування, виробництво стає масовим, і собівартість обладнання для альтернативної енергетики зменшується.

«“Зелений” тариф – невелика плата, – вважає М. Пашкевич. – Ми більше платимо за традиційну енергію. І чим довше ми будемо платити тільки за неї, тим дорожче вона буде нам обходитися. У ній працює каталізатор витратного методу ціноутворення, якщо не створити йому ніякої конкуренції, у перспективі ми заплатимо набагато більше». За його словами, вводячи в експлуатацію кожен мегават альтернативної енергетики, Україна виводить з експлуатації мегават застарілих і тому більш дорогих і брудних потужностей енергетики теплової.

Ще одне питання, яке стоїть на порядку денному, – це створення ліній електропередач, за якими «зелена» електроенергія потече в електромережу України. Малопотужні мережі – головний недолік України на шляху розвитку альтернативних видів енергії, адже більшість регіонів, сприятливих для створення альтернативної енергії, – Карпати, Миколаївська та Херсонська області, степовий Крим – мало заселені. Тому побудовані електростанції будуть потребувати або мереж, або інфраструктурних проектів, які будуть використовувати вироблену енергію. «Якщо потенційно в Криму можуть побудувати 3,7 тис. МВт вітрогенерації, то підключити до мереж вдасться

тільки 2 тис.», – вважає голова правління Української вітроенергетичної асоціації А. Конеченков.

Думки фахівців з приводу будівництва нових електромереж розділилися: одні вважають, що їх має будувати інвестор або принаймні брати участь у фінансуванні, інші – що це справа держави, що відповідає за надійність енергосистеми. Цього року на розвиток електромереж для приєднання об'єктів, що виробляють «зелену» енергію, у рамках Державної цільової економічної програми енергоефективності планується витратити 307,4 млн грн з державного та місцевих бюджетів. За словами М. Пашкевича, весь сенс полягає в тому, щоб інвестор був упевнений, що держава створить для нього сприятливі умови, у тому числі і в підключенні до мереж. І дійсно, такі механізми діють у багатьох інших країнах. І не тільки для підприємств, що створюються у сфері альтернативної енергетики, а й в інших галузях. Наприклад, у Євросоюзі існують місцеві та регіональні програми, у рамках яких новостворювані підприємства можуть розраховувати на безкоштовне підключення до основних комунікацій.

Завдяки «зеленим» тарифам за 10 років можна значно підвищити частку альтернативної енергії в енергобалансі, але цього недостатньо», – вважає В. Омельченко, провідний експерт енергетичних програм Українського центру економічних і політичних досліджень ім. Разумкова. Експерт вважає, що для залучення серйозних інвестицій потрібно створити прозорий інвестиційний клімат з чіткими правилами гри. А природні та історико-економічні умови України послужать додатковим аргументом для інвесторів.

Утім, і українські бізнесмени не оминають своєю увагою сферу альтернативної енергетики. Зокрема, енергетичний холдинг ДТЕК, що входить до групи компаній Р. Ахметова СКМ, побудував у Донецькій області, під Новоазовськом, вітряний парк потужністю 1200 МВт. Це найпотужніша вітроелектростанція в Україні. Перші 10 установок загальною потужністю 25 МВт були запущені 11 липня.

Генеральний інвестор проекту з Німеччини Й. Фурлендер відзначив, що через два-три роки тут будуть встановлені вітряки наступного покоління, більш потужні, а до 2014 р. повинно бути встановлено 43 вітрових агрегати. При цьому вітроенергетичні установки будуть виробляти в Краматорську, де в липні минулого року було створено підприємство «Фурлендер Віндтехнолоджі», одним з акціонерів якого стала німецька компанія Fuhrlender AG. Проектна потужність підприємства становить 150 установок на рік. Краматорськ був обраний для цього проекту як потужна машинобудівна база на основі підприємств НКМЗ, ЕМСС, КЗТС і СКМЗ.

За словами фахівців, виконання цієї програми дасть змогу забезпечити завантаження виробництв металургійного, машинобудівного та суднобудівного комплексів, а також підприємств з виробництва складних електричних машин. Виготовлення компонентів установок спричинить за собою створення нових

робочих місць не тільки на основному підприємстві, де їх планується близько 500, але і близько 2 тис. на підприємствах-суміжниках.

Компанія ТОВ «Фурлендер Віндтехнолоджі» реалізує в Краматорську спільний українсько-німецький інвестиційний проект з виробництва, монтажу та сервісного обслуговування вітроенергетичних установок потужністю 2,5 МВт.

Ще один великий інвестор – компанія «Конкорд Груп» – спільно з німецькою GEO NET Umwelt consulting GmbH вже поточного року збирається ввести в експлуатацію Сиваську вітроелектростанцію потужністю 350 МВт і Казантипську ВЕС потужністю 100 МВт. Також три вітропарки збирається побудувати фірма «ПланЕКО» спільно з Windkraft Nord AG в Овідіюполі і Татарбунарах, які спільно будуть виробляти близько 800 млн кВт/год на рік.

Загалом на сьогодні «Укренерго» видало технічні умови для будівництва ВЕС загальною потужністю 1150 МВт у південних областях України. Дослідження Інституту вітроенергетики показують, що в перспективі до 2030 р. вітрова потужність в Україні може бути розвинена до 16 тис. МВт. Уже сьогодні проектні інститути за замовленням інвесторів опрацьовують проекти на будівництво вітрових станцій загальною потужністю до 11 тис. МВт.

«З 2015 р. частка “чистої” енергії в енергобалансі України має становити не менше 10 %. Загальний обсяг фінансування програми буде збільшено з 285 до 360 млрд грн протягом п’яти років. Збільшення відбуватиметься переважно за рахунок приватних інвестицій», – заявив голова Державного агентства з енергоефективності та енергоощадження М. Пашкевич.

Він також повідомив, що у 2011 р. на програму з держбюджету планують виділити 910 млн грн, а також залучити з місцевих бюджетів 2 млрд грн та з інших джерел 27,97 млрд грн. Кошти спрямують, зокрема, на будівництво і реконструкцію електромереж та підстанцій для приєднання об’єктів електроенергетики, які виробляють електроенергію з відновлюваних джерел енергії, а також на дослідження потенціалу регіонів України щодо розміщення потужностей з генерації енергії з відновлюваних джерел.

За інформацією агентства, у результаті виконання програми у 2011 р. планується досягти зниження енергоємності ВВП на 3,3 % порівняно з 2010 р. та забезпечити зменшення частки природного газу та нафтопродуктів на 3 млрд куб. м.

Підвищену увагу української влади до розвитку альтернативних видів енергетики демонструють включення проекту з будівництва вітрових та сонячних електростанцій «Енергія природи» до десятки стратегічних національних проектів. Проекти було відібрано після консультацій з багатьма експертами й екологами.

Проект «Енергія природи» планується запускати до 2014 р. переважно в південних регіонах України, які мають високий потенціал відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) – вітрової та сонячної. Так, середньорічна кількість

сумарної сонячної радіації, що надходить на 1 кв. м поверхні, на території України перебуває в межах від 1070 кВт•год/кв. м у північній частині України до 1400 кВт•год/кв. м і вище в АР Крим. Це відповідає енергетичній здатності приблизно 100 л дизельного пального або 100 куб. м природного газу. Цей показник набагато вищий, ніж у Німеччині – 1000 кВт•год/кв. м чи в Польщі – 1080 кВт•год/кв. м. Отже, в умовах українського клімату сонячні системи можуть працювати протягом року.

До проекту «Енергія природи» відбиратимуться проекти з виробництва альтернативної енергії з вітрової, сонячної та енергії малих рік. У підсумку вони дадуть змогу Україні щорічно виробляти 5 млрд кВт•год екологічно чистої електроенергії протягом 25 років. Загалом же проект зменшить споживання Україною російського газу, створить близько 4500 робочих місць та зменшить навантаження на довкілля. Основними критеріями для претендентів Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами (Держінвестицій) визначило масштабність проекту, наявність довгострокового прогнозу виробництва електроенергії, відсутність негативного впливу на природне середовище, можливість під'єднання електростанцій до енергосистеми, фінансову спроможність заявника розробити проект електростанції.

За словами голови Держінвестицій В. Каськіва, нацпроект наблизить українську структуру виробництва електроенергії до європейських стандартів. «Завдяки впровадженню проекту “Енергія природи” зможемо вже до 2014 р. збільшити частку відновлювальних джерел енергії в національному енерговиробництві з нинішніх 0,04 % до 3 %. Це узгоджується з вимогами для країн-претендентів на вступ до Європейського Союзу», – повідомив він. Сьогодні євростандартами визначено, що частка відновлюваних джерел енергії в національному енерговиробництві країн Європейського співтовариства повинна бути не менше 6,5 %. А в перспективі до 2020 р. частка відновлювальних джерел у загальному енергоспоживанні країн-членів ЄС становитиме 20 %.

Україна також підвищує собі планку в розвитку «чистої» енергії, каже голова Державного агентства з енергоефективності та енергоощадження України М. Пашкевич. За його інформацією, до 2015 р. енергоємність економіки повинна зменшитися на 20 %, а частка відновлювальних джерел, навпаки, – зрости на 20 %.

Як повідомив В. Каськів, техніко-економічний енергетичний потенціал відновлюваних джерел енергії становить 98 млн т умовного палива, а повноцінне його використання дасть змогу заощадити близько 84 млрд куб. м газу. За різними оцінками, Україна за рік загалом споживає до 70 млрд куб. м газу. Тобто, використання відновлювальних джерел енергії є важливим потенціалом енергетичної незалежності країни. Але реалізувати його можна лише з допомогою інвесторів.

Сьогодні Україна має цікаві пропозиції для приходу інвесторів, говорить керівник нацпроектів «Енергія природи» В. Точений. Величина «зеленого» тарифу для вітроенергетики – друга у Європі, після Іспанії. «У нас він становить 113 євроцентів за 1 МВт. Тобто ми наблизилися до всіх вимог ЄС», – стверджує В. Точений, хоча водночас визнає, що іноземних інвесторів від України ще відлякує корупція. Так, за його словами, одна європейська фірма порахувала, що у Європі для будівництва проекту вітроелектростанції потрібно три-сім років, 4,5 прямих контактів з органами влади та 0,9 непрямих контактів. У країнах пострадянського простору, наприклад, Польщі – 12 прямих і 23 – непрямих. «Про Україну кажуть, що це співвідношення взагалі 1 до 20», – деталізує він.

Говорячи про перепони для входження іноземних інвесторів на український ринок відновлювальної енергетики, керівник діяльності Міжнародної фінансової корпорації в Україні О. Волошина серед іншого відзначає невирішеність питання з відведенням землі під такі об'єкти, підключення до загальних електричних мереж. Крім того, відсутні дані про потужність вітрів в Україні.

«Інвесторів сьогодні найбільше турбує стабільність інвестиційного клімату в Україні, рівні умови ведення бізнесу для всіх гравців ринку, довгострокова стратегія розвитку енергетичного ринку країни і, найголовніше, – прозорість сектору», – додає директор Європейсько-українського енергетичного агентства О. Рибак.

Виконавчий директор Fuel Alternative Ю. Березовська вважає, що кількість компаній, готових вкласти в українську відновлювальну енергетику, збільшилась би, якби розширився перелік потенційних претендентів на участь у цьому нацпроекті. «Не до кінця зрозуміло, чому акцент робиться тільки на вітрову, сонячну та гідроенергетику», – говорить вона. Тоді як проекти теплової електроенергетики, а саме використання енергії біомаси для виробництва тепла, швидше окупні та більш легкі в реалізації, потребують менше фінансів – уточнює експерт.

На сьогодні проектом «Енергія природи» зацікавилися багато реальних інвесторів з Німеччини, Іспанії, Австрії, Франції, Бельгії, США і Росії. Деякі з них уже давно працюють на українському ринку альтернативної енергетики. Особливо приємно, що зацікавлені в розвитку «зеленої» енергетики вітчизняні інвестори, наприклад, українська компанія ДТЕК, що входить до групи компаній Р. Ахметова СКМ.

Таким чином, нинішній стан розвитку альтернативної енергетики в Україні та посилення уваги до цієї сфери з боку держави дає привід сподіватися, що невдовзі відновлювальні джерела енергії в країні стануть не менш значущими, ніж, наприклад, отримання нафти чи газу. У разі реалізації задекларованих планів енергетика з поновлюваних джерел стане одним з декількох ключових складових диверсифікації енергопостачання, а значить – і незалежності України.

О. Рябокони, мол. наук. співроб.

Проблемы и перспективы трубной промышленности Украины

Статистические данные за июнь и первое полугодие. ММК прекращает, а ХТЗ наращивает выпуск труб. Банкротство «ЮТиСТ». Тенденции к росту потребления на внутреннем рынке. Статистические данные импорта и экспорта труб. Антидемпинговые пошлины со стороны стран Таможенного союза. Прогнозы.

Стабильно сохраняющийся в первом полугодии 2011 г. положительный тренд общемирового спроса и движения цен на рынках металла, активизация спроса на трубы в нефтегазовом секторе Российской Федерации, а также растущий вследствие проектов Евро-2012 и в нефте- и газодобыче страны спрос на внутреннем рынке способствовали переходу от длительного периода вялотекущей стагнации трубной отрасли к увеличению объемов производства и сбыта продукции.

Июнь 2011 г. в целом характеризовался незначительным ростом спроса на трубную продукцию, а также увеличением ценовых уровней вследствие повышения затрат на производство. Ввиду благоприятной ситуации, как на внутреннем рынке, так и на экспортных направлениях, украинские производители труб планируют в июле увеличить выпуск продукции.

Статистические данные за июнь и первое полугодие

По данным Кабинета Министров, в июне было произведено 195,2 тыс. т труб, что на 10 % превышает аналогичный показатель прошлого года. За первое полугодие было выпущено 1,104 млн т трубной продукции, что на 42,3 % больше аналогичного периода прошлого года.

Объемы производства труб в Украине:

Харьковский трубный завод:

– 49,8 тыс. т, июнь 2011 г.;

– 35 %, к маю 2011 г.;

– 296,9 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;

– 185 %, изменение к аналогичному периоду прошлого года (АППГ).

Нижнеднепровский трубный завод:

– 37,0 тыс. т, июнь 2011 г.;

– 7,8 %, к маю 2011 г.;

– 195,3 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;

– 20 %, изменение к АППГ.

«Интерпайп Нико Тьюб»:

– 32,4 тыс. т, июнь 2011 г.;

- - 16,7 %, к маю 2011 г.;
- 189,0 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;
- 29 %, изменение к АППГ.

Луганский трубный завод:

- 18,2 тыс. т, июнь 2011 г.;
- 0 %, к маю 2011 г.;
- 114,8 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;
- 8 %, изменение к АППГ.

Новомосковский трубный завод:

- 19,6 тыс. т, июнь 2011 г.;
- - 8,8 %, к маю 2011 г.;
- 107,2 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;
- 107,2 %, изменение к АППГ.

Днепропетровский металлургический завод им. Коминтерна:

- 17,4 тыс. т, июнь 2011 г.;
- 20,14 %, к маю 2011 г.;
- 88,1 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;
- 88,1 %, изменение к АППГ.

Днепропетровский трубный завод:

- 10,6 тыс. т, июнь 2011 г.;
- 41,3 %, к маю 2011 г.;
- 57,5 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;
- 46 %, изменение к АППГ.

Мариупольский меткомбинат им. Ильича:

- 2,5 тыс. т, июнь 2011 г.;
- - %, к маю 2011 г.;
- 21,4 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;
- - 51 %, изменение к АППГ.

Никопольский завод стальных труб «ЮТиСТ»:

- 2,3 тыс. т, июнь 2011 г.;
- 4,54 %, к маю 2011 г.;
- 12,9 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;
- 122 %, изменение к АППГ.

«Сентравис Продакшн Юкрейн» (Никополь):

- 1,2 тыс. т, июнь 2011 г.;
- 0 %, к маю 2011 г.;
- 7,7 тыс. т, 6 мес. 2011 г.;
- 22 %, изменение к АППГ.

Наибольший рост производства в прошлом месяце был зафиксирован на Днепропетровском (41,3 %) и Харцызском (35 %) трубных заводах, а также на метзаводе им. Коминтерна (20,14 %). В то же время, по итогам июня,

наибольший спад был зафиксирован на заводах корпорации «Интерпайп Нико Тьюб» (- 16,7 %) и на Новомосковском трубном (- 8,8 %).

ММК прекращает, а ХТЗ наращивает выпуск труб

Стоит также отметить, что на Мариупольском меткомбинате им. Ильича (ММК) в июле планируется приступить к сворачиванию производственных мощностей по производству труб. В конце июня было объявлено об официальном завершении сделки по поглощению ММК группой «Метинвест», акционерами которой являются СКМ Р. Ахметова и «Смарт-Холдинг» В. Новинского. В результате этой сделки ММК рассчитывает на поэтапную модернизацию, в первую очередь, сталелитейных и чугуноплавильных мощностей, переход от мартеновского к конвертерному производству, а также на облегчение доступа к необходимому для производства сырью. Решение о прекращении производства труб на ММК после вхождения в группу «Метинвест» связано с сокращением количества заказов на бесшовные трубы со стороны российских покупателей, а также с нерентабельностью устаревшего оборудования. Скорее всего, «Метинвест» сосредоточит свое внимание на другом своем активе в трубной отрасли – Харцызском трубном заводе (ХТЗ), который в этом году демонстрирует завидный рост производства.

По данным объединения «Укртрубопром», еще по данным за первые четыре месяца нынешнего года ХТЗ стал главным генератором роста производственных показателей отрасли, нарастив выпуск труб в январе – апреле почти в три раза по сравнению с аналогичным периодом 2010 года – с 71,4 тыс. т до 210 тыс. т.

Такой заметный рост вызван активизацией поставок в Россию. По данным инвесткомпании Foyil Securities, в Россию было отгружено 192 тыс. т, или 91,4 % общего объема экспорта завода. Харцызским трубникам удалось продвинуться по двум основным направлениям. Во-первых, продолжить давнее сотрудничество с «Газпромом». Во-вторых – развиваются поставки нефтяникам: осенью 2010 г. ХТЗ заключил контракт с российским монополистом в области транспортировки нефти компанией «Транснефть». Ранее ее представитель И. Демин подтвердил, что украинские трубы будут использованы при строительстве нефтепровода «Балтийская трубопроводная система-2». Кроме того, по словам представителя «Транснефти», харцызская продукция может быть привлечена для сооружения магистрали Восточная Сибирь – Тихий океан. Сейчас для этого проекта часть труб закупается в Китае и Южной Корее, но поставки оттуда осложнены проблемами с таможенным оформлением. «В качестве альтернативы наше руководство рассматривает Украину, которая показала себя с наилучшей стороны по качеству труб и скорости выполнения заказа», – уточнял И. Демин.

ХТЗ также продолжает борьбу за заказы для ветки Пурпе – Самотлор (Ямало-Ненецкий и Ханты-Мансийский автономные округа России), которая не менее важна для «Транснефти». В дальнейшей перспективе российская

нефтетранспортная компания нацелена на такие проекты, как Бургас (Болгария) – Александруполис (Греция), развитие сети Каспийского трубопроводного консорциума (маршрут Казахстан – Россия). Благодаря этому, по прогнозам центра «Укрпромвнешэкспертиза», в 2011–13 гг. ХТЗ вполне может рассчитывать на поставки для «Транснефти» 14–17 тыс. т продукции ежемесячно, что составляет треть нынешней загрузки предприятия. И уже в этом году завод может выпустить 540 тыс. т труб, полагает аналитик Foyil Securities А. Слащин.

Однако «Метинвест» продвигает трубы ХТЗ не только на российском рынке. В прошлом году компания C4 Gas SA (Франция), главный поставщик сырья и расходных материалов для крупнейших нефтегазовых концернов Евросоюза, завершила сертификацию продукции и системы сбыта «Метинвеста». ХТЗ наравне с Metinvest International SA включен в список доверенных поставщиков газового концерна Gaz de France; наличие квалификационного сертификата C4 Gas позволяет «Метинвесту» участвовать в тендерах на поставки труб большого диаметра в Евросоюз. Также, кроме Gaz de France, теперь стали возможными поставки таким крупным газотранспортникам, как SPP AS Eustream (Словакия), Steweag-Steg (Австрия), которые закупают газопроводные трубы только у квалификантов C4 Gas. При этом «Метинвест» – пока единственный в СНГ обладатель такой квалификации. Директор ООО «Метинвест Холдинг» по техническому развитию Д. МакЛахлан уверен, что получение этого сертификата открывает харьковским трубам дорогу на мировой рынок труб.

По итогам 2010 г. ХТЗ получил 170 млн грн чистой прибыли, а в первом квартале нынешнего года она составила 108,3 млн грн. Как отмечает глава аналитического отдела «Укрпромвнешэкспертиза» А. Крайников, на предприятии стараются максимально использовать эти средства для модернизации и реконструкции оборудования. В 2010 г. введена в строй новая линия по производству одношовных толстостенных труб большого диаметра из стали категории прочности до X80, стоимость проекта составила около 260 млн грн. Новая линия дает возможность изготавливать трубы диаметром 530 мм и длиной 12 м с одним продольным швом, толщиной стенки от 7,9 мм до 19 мм.

В нынешнем году также будет осуществлено несколько проектов меньшего масштаба. В трубоэлектросварочном цеху (ТЭСЦ) № 2 планируется установка систем взвешивания листа и труб, а также оборудования рентген-телеконтроля качества продукции, магнитопорошкового контроля общего качества, ультразвукового контроля концов труб. В ТЭСЦ № 4 на комплексах нанесения внутреннего покрытия установят автономные компрессоры, обновят транспорт и агрегаты антикоррозионного покрытия. Развитие сбыта и модернизация производства позволяет ХТЗ оставаться флагманом отрасли.

Банкротство «ЮТиСТ»

Совершенно иная ситуация сложилась на никопольском заводе «ЮТиСТ». 8 июня 2011 г. Хозсуд Днепропетровской области признал ЗАО «Никопольский завод стальных труб «ЮТиСТ»» банкротом и начал ликвидационную процедуру сроком на год.

Справка: «ЮТиСТ» создан в 2000 г. на базе двух цехов Никопольского южнотрубного завода (НЮТЗ). Производит бесшовные горячедеформированные и холоднодеформированные трубы из углеродистых и легированных марок стали. Мощности позволяют производить порядка 80 тыс. т труб в год. Но в 2010 г. завод произвел лишь 15,3 тыс. т продукции. За девять месяцев прошлого года выручка составила 120,75 млн грн, убыток – 39,9 млн грн.

Напомним, что, по сообщениям СМИ, дело о банкротстве ЗАО «НЗСТ «ЮТиСТ»» было возбуждено еще в августе 2010 г. по заявлению Днепропетровского областного отделения Фонда социальной защиты инвалидов. Это произошло сразу после закрытия аналогичного дела, которое в декабре 2008 г. «ЮТиСТ» инициировал самостоятельно. По версии руководства завода, поправить дела позволила бы санация предприятия. Но эта идея пришлась не по душе сразу нескольким влиятельным кредиторам трубников, в том числе «Укрсоцбанку», которому «ЮТиСТ» задолжал почти 370 млн грн, и банку «Кредит-Днепр» (30 млн грн долга). Именно эти структуры и добились отмены санации в августе 2010 г. После этого трубникам пришлось начинать все сначала. Но на этот раз желающих санировать «ЮТиСТ» не нашлось, и участники процесса менее чем за год прошли путь от распоряжения имуществом до решения о ликвидации завода, которое и было принято в июне текущего года.

Решение пустить с молотка предприятие, которое способно производить более 3 тыс. типоразмеров бесшовных стальных труб, было ожидаемым. «ЮТиСТ» давно потерял доверие кредиторов, еще в 2008 г. он допустил технический дефолт по своим облигациям на сумму 50 млн грн. Ситуацию усугубили распри между совладельцами производителя тонкостенных горячекатаных труб – бизнесменами А. Лантухом, Э. Боевым, Б. Гендельманом и А. Вайнштейном, обладавшими 75 % -1 акция ЗАО, и владельцем группы «Интерпайп» В. Пинчуком, у которого находится оставшийся блокирующий пакет. В рамках акционерного противостояния ОАО «Никопольский южнотрубный завод» (НЮТЗ), принадлежащее В. Пинчуку и владеющее 25 % +1 акция «ЮТиСТа», в прошлом году попыталось оспорить результаты допэмиссии на данном предприятии. Она была проведена в 2001 г. и сократила долю НЮТЗ в уставном капитале «ЮТиСТа» с 49,99 до 25 % +1 акция. Однако эта попытка не увенчалась успехом, равно, как и стремление банка «Кредит-Днепр», подконтрольного В. Пинчуку, выбить из своего должника 4,5 млн долл. долга.

Как сообщил арбитражный управляющий «ЮТиСт» А. Зимница, на сегодняшний день существуют два варианта развития событий: либо кредиторы подписывают мировое соглашение, соглашаясь прекратить банкротство завода, который постепенно будет погашать свои долги перед ними (общая их сумма превышает 500 млн грн), либо его имущество уходит с молотка. А. Зимница не стал прогнозировать, какой из этих вариантов предпочтут банкиры, которые контролируют комитет кредиторов. Впрочем, с учетом того, в каком положении в последнее время находился должник, второй путь выглядит более реальным. В данном случае В. Пинчук сможет выкупить предприятие на торгах и интегрировать его мощности в принадлежащую ему трубную компанию «Интерпайп». При этом маловероятно, что имущественный комплекс «ЮТиСт» продадут значительно дороже балансовой стоимости его основных средств, составляющей сейчас около 300 млн грн.

По мнению же аналитика ИК Dragon Capital А. Макарова, основная проблема «ЮТиСт» – значительный износ основных фондов. «Поэтому привлечь инвестора на завод будет непросто», – считает он. «Исходя из объема продаж «ЮТиСт» в 2010 году, завод можно оценить в сумму от 10 до 30 млн долл., – говорит аналитик ИК «Тройка Диалог Украина» И. Харчук, – Но во многом его стоимость будет зависеть от возможности собственника загрузить завод заказами».

Тенденции к росту потребления на внутреннем рынке

С начала 2011 г. наблюдается рост рынка труб и увеличение доли отечественной продукции в структуре их потребления. По словам заместителя генерального директора по коммерции УГМК В. Ключника, общий объем поставок труб на внутренний рынок за пять месяцев этого года вырос на 57 % по сравнению с аналогичным периодом прошлого года. В частности, на 125 % увеличились отгрузки бесшовных труб. Кроме того, на 25 % возрос объем поставок электросварных труб.

«Увеличение потребления стало возможным в первую очередь за счет увеличения инвестиций, связанных с Евро-2012, общим восстановлением экономики, а также потреблением трубной продукции машиностроительными предприятиями, мощности которых загружены на 65–70 % экспортными заказами для России», – считает Д. Морозов, директор по управлению продуктами и ресурсами «Интерпайп».

Как заявил В. Ключник, по данным января – апреля 2011 г., доля продаж отечественных производителей бесшовных и электросварных труб на внутреннем рынке выросла на 55,8 % и 41,9 % соответственно. Произошло снижение доли импорта в общем объеме поставок – с 8,6 % в 2010 г. до 7,3 % в 2011 г. за счет снижения доли импорта бесшовных труб с 21,2 % до 16,6 %; доля импорта электросварных труб практически не изменилась (повысилась с 2,6 % до 2,7 %). Рост рынка электросварных труб связан с увеличением

поставок труб следующих видов: общего назначения на 93 %, профильных труб – на 22 %, труб для трубопроводов и нефтегазопроводов – на 50 %.

Как сообщил Д. Морозов, «в 2011 г., после длительного периода испытаний, компания («Интерпайп». – Авт.) заключила первый контракт с ДП «Укргаздобыча» на поставку обсадных труб группы прочности Q125 с премиальным резьбовым соединением UPJ, которые применяются для бурения сверхглубоких скважин (4000–6000 м) на газовых и нефтяных месторождениях. Освоение производства обсадных труб из высокопрочных марок стали с соединением UPJ позволит обеспечить украинские нефтегазовые компании конкурентоспособной продукцией и сократить их издержки на закупку более дорогих зарубежных аналогов».

Комментируя же текущую ситуацию на внутреннем рынке, металлоторговцы едины во мнении, что одной из основных причин увеличения уровня реализации труб в июне стало большее количество рабочих дней по сравнению с маем. «Среди других факторов, которые оказывали влияние на рост потребления в предыдущем месяце были, в частности, желание потребителей пополнить свои склады перед началом периода затишья, а также перед ожидаемым повышением цен. Оживились как внутренние потребители, так и зарубежные контрагенты», – объясняет заместитель начальника коммерческого отдела ЗАО «ПКП «Металлист» В. Белошкурский. По его словам, в сравнении с маем уровень продаж труб в июне вырос в среднем на 10 %.

По словам заместителя директора ЧП «Триада» Д. Барвинской, рост потребления в июне является следствием сезонного фактора, так как традиционно в период с мая по середину июля перед сезоном отпусков уровень продаж начинает увеличиваться.

Что же касается ситуации в потребляющих отраслях, то следует отметить высокий уровень спроса на профильные трубы для строительного сектора. «По сравнению с прошлым годом, отгрузки этого вида труб увеличились на 61 %. Потребление машиностроительной отраслью увеличилось на 90 %. Также на 33 % наблюдался рост потребления труб нефтегазовым сектором», – отмечает В. Ключник.

Согласно прогнозам игроков рынка, спрос на трубную продукцию со стороны нефтегазового сектора страны в ближайшее время не будет снижаться. В данной отрасли следует выделить подписание контракта, согласно которому в адрес нефтедобывающей компании «Укрнефть» будет поставлено стальных насосно-компрессорных труб на общую сумму 21,039 млн грн. Кроме того, 29 июня был подписан договор, по которому на предприятие «Укргаздобыча» будет поставлено 8,315 тыс. т стальных обсадных труб. Также по итогам проведенного в конце июня тендера, в адрес «ДАТ «Черноморнефтегаз» до конца года будет отгружено 500 т стальных электросварных труб.

Цены

Игроки рынка отмечают рост стоимости трубной продукции в июне. В частности, по мнению В. Белошкурского, удорожание трубной продукции связано с небольшими запасами сырья на складах производителей, а также общим его дефицитом. «Так, стоимость труб в июне выросла приблизительно на 600 грн/т», – отмечает он.

Заместитель генерального директора по экономике НПО «Трубосталь» М. Бача связывает рост стоимости труб с увеличением затрат на производство, и, в частности, сырья и электроэнергии.

Сейчас на рынке нет предпосылок для существенного падения объемов потребления труб. Тем не менее, стоит ожидать, что уровень продаж металлоторговых компаний в течение ближайших полутора месяцев будет постепенно сбавлять темпы роста. Согласно прогнозу Д. Барвинской, постепенный рост спроса будет продолжаться где-то до конца третьей декады июля, после чего темпы деловой активности замедлятся вплоть до начала сентября. «В свою очередь, стоимость трубной продукции до осени будет увеличиваться незначительными темпами, и суммарный рост будет составлять около 2–5 %, в то время как в июне трубы подорожали в среднем на 7 %», – прогнозирует эксперт.

Тем не менее, В. Белошкурский отмечает, что нельзя со стопроцентной уверенностью утверждать, что рынок труб в ближайшие месяц-полтора будет стабильным, так как много будет зависеть от уровня обеспечения производителей подкатом. «В отношении цен, можно сказать, что на протяжении ближайшего месяца их уровень будет увеличиваться», – отмечает В. Белошкурский.

Согласно прогнозу В. Ключника, в третьем квартале будет сохраняться высокий уровень спроса на трубы строительного сортамента. «Кроме того, в августе – сентябре ожидается повышение цен на трубную продукцию», – добавил эксперт.

Статистические данные импорта и экспорта труб

Как сообщил заместитель гендиректора по коммерции УГМК В. Ключник, «объем импорта труб в Украину за четыре месяца 2011 г. вырос на 22,5 % по сравнению с аналогичным периодом прошлого года и составил 19,4 тыс. т. Объем импорта бесшовных труб с начала текущего года вырос на 15,4 %, до 14,5 тыс. т. Основной объем поставок приходится на трубы для трубопроводов, импорт которых вырос на 274 % и составил 7,1 тыс. т. Труб общего назначения было ввезено на 97 % больше, чем в начале 2010 г. Бурильные трубы занимают третье место в структуре импорта бесшовных труб, но их ввоз сократился на 22 %.

Объем импорта электросварных труб за анализируемый период вырос на 50,2 % – до 4,8 тыс. т. Основной объем поставок приходится на профильные трубы (за 4 мес. 2011 г. было импортировано 1,1 тыс. т, что на 34 % выше, чем в 2010 г.), трубы общего назначения (0,9 тыс. т, что на 69 % выше, чем в 2010 г.),

а также трубы для трубопроводов (0,9 тыс. т, что на 144 % выше, чем в 2010 г.)».

По уточненным данным Кабинета Министров, за январь – май текущего года в Украину поставлено 31,90 тыс. т трубной продукции, что на 44,7 % больше аналогичного периода прошлого года. Крупнейшим поставщиком труб на украинский рынок продолжает оставаться Россия, отгрузившая в мае 3,31 тыс. т продукции. Всего в мае объем импорта составил 4,93 тыс. т, что на 4,6 % меньше уровня апреля.

По словам аналитика компании «АРТ Капитал» Д. Ленды, «внешние игроки на рынке Украины особой погоды не делают». На отечественный рынок завозятся в основном те позиции, которые не производятся в Украине или же там, где местные компании не могут обеспечить должного качества. Например, такова ситуация в сегменте бурильных труб, где объем производства существенно меньше объемов импорта за счет плохого качества украинских труб этого сортамента. Похожая ситуация наблюдается и в сегменте сварных нержавеющей труб. Хотя в целом присутствие иностранных компаний обеспечивает конкурентный уровень цен на внутреннем рынке, считает аналитик.

По данным, приведенным В. Ключником, объем экспорта труб за четыре месяца 2011 г. вырос на 79 % по сравнению с аналогичным периодом и составил 594,9 тыс. т. Экспорт бесшовных труб вырос на 45 % и составил 243,8 тыс. т. Основной объем экспорта приходится на трубы общего назначения (154,4 тыс. т), обсадные трубы (54,4 тыс. т) и насосно-компрессорные трубы (25,7 тыс. т). Объем экспорта электросварных труб вырос на 115 % и составил 351,1 тыс. т. Основной объем экспорта приходится на трубы большого диаметра (223,7 тыс. т), профильные трубы (78,2 тыс. т) и трубы общего назначения (49,2 тыс. т).

Согласно уточненным данным правительства, в январе – мае поставки трубной продукции на внешние рынки увеличились на 64,6 % по сравнению с аналогичным периодом прошлого года, до 738,47 тыс. т. Экспорт труб в мае составил 128,97 тыс. т, что на 17,5 % меньше уровня апреля. Больше всего труб в мае было поставлено в адрес российских и американских потребителей, в частности, объемы поставок в этих направлениях составили 58,51 тыс. т и 13,19 тыс. т соответственно.

Стоит отметить, что благодаря сохранению высокого уровня спроса на трубы на внешних рынках, а также в связи с увеличением стоимости трубной заготовки на 25–30 долл./т в июне, производители труб могут в ближайшее время увеличить стоимость своей продукции для поставок на экспорт. В конце июня продукция заводов «Интерпайп» для ближневосточных потребителей предлагалась на уровне 1050 долл./т EXW, в то время как для поставок в европейском направлении трубы реализовывались по 1079 долл./т FCA.

Следует также обратить внимание на то, что Еврокомиссия начала антидемпинговое расследование в отношении импорта украинских, российских и хорватских бесшовных труб крупного сечения диаметром 406,4 мм. Данное расследование будет длиться в течение 16 месяцев, и до его окончания будут действовать прежние пошлины, введенные в 2006 г. Для украинских предприятий размер этой пошлины составляет 25,7 %, за исключением Днепропетровского трубного завода, для которого величина пошлины равна 12,3 %.

Антидемпинговые пошлины со стороны стран Таможенного союза

Однако гораздо большего внимания со стороны украинской власти и производителей трубной отрасли требуют к себе антидемпинговые меры в отношении украинской трубной продукции, принятые странами Таможенного союза. Еще 19 мая комиссия Таможенного союза (ТС) приняла первое решение в отношении Украины – утвердила список товаров, которых коснутся антидемпинговые и специальные защитные меры, действующие в любой из стран союза. Согласно решению комиссии ТС, эти меры будут касаться в первую очередь стальных (диаметром до 820 мм) и нержавеющей труб из Украины, а также полиамидной технической нити (стекловолокно), столовых приборов, машиностроительных крепежей и крепежных изделий. При принятии этого решения предполагалось, что до июля правительство каждого государства – члена ТС должно разработать нормативную базу для введения заградительных мер, после чего состоятся переговоры с Украиной. Затем планируется перезаключить договор, ранее подписанный между Министерством экономического развития РФ и Министерством экономики Украины, чтобы распространить его действие на все пространство ТС.

Ранее подобные меры в отношении этой продукции вводились со стороны России. Теперь же их действие будет распространено на Беларусь и Казахстан. Единственным исключением стало стекловолокно, это – белорусская инициатива. Фактически украинская продукция теперь будет вытеснена с рынков Казахстана и Беларуси, уверены украинские эксперты.

По мнению большинства украинских экспертов, заградительные меры на украинскую трубную продукцию со стороны ТС могут нанести серьезнейший ущерб поднимающейся после кризиса отрасли. Они отмечают тот факт, что в первом полугодии до 80 % украинского экспорта труб пришлось на рынок Российской Федерации, и найти замену такому емкому рынку будет очень трудно, тем более, учитывая сохраняющуюся нестабильность в мировой экономике и серьезнейшую конкурентную борьбу. Растущее потребление на внутреннем рынке может частично компенсировать потери, однако оно слишком зависимо от политико-экономической конъюнктуры (в первую очередь проекты Евро-2012 и нефтегазовый сектор), чтобы назвать его стабильным трендом.

«Введением пошлины на украинские товары воспользуются российские конкуренты, которые получают возможность нарастить свое присутствие в Казахстане и Белоруссии», – считает заместитель руководителя департамента по вопросам горно-металлургического комплекса «Госвнешинформа» В. Попов. Проиграют от введения этих мер и потребители, считает руководитель аналитического департамента ИК Concorde Capital А. Герус: «Как показывает практика, введение антидемпинговых либо специальных мер приводит к пропорциональному повышению цен на продукцию».

Украинские политики и эксперты заостряют внимание на политической составляющей заградительных мер ТС в отношении украинских труб, а последовавшие решения российского правительства в отношении импорта из Украины кованых валков, мясо-молочной продукции (возможных аналогичных мер к производителям арматуры и металлопроката) только укрепляют это мнение. Они уверены, что решение комиссии ТС в первую очередь связано с отказом Киева от членства в ТС и планами по экономическому сближению с ЕС.

Как известно, премьер-министр РФ В. Путин еще в апреле предупреждал украинскую власть о том, что такое направление интеграции приведет к созданию торговых барьеров со стороны членов ТС. Он тогда пояснял анонсированные жесткие меры необходимостью защитить внутренний рынок ТС от наплыва товаров через территорию Украины, поскольку таможенные тарифы в ТС значительно выше, нежели те, о которых Киев договаривается со странами ЕС.

Депутат Верховной Рады К. Ляпина считает, что не случайно удар нанесен по тем отраслям, которые контролируются самыми крупными и влиятельными украинскими бизнес-группами: «Это давление на конкретных людей, которые против вступления Украины в Таможенный союз. И в первую очередь тех, кто владеет предприятиями машиностроения и металлургии». Еще один представитель оппозиции С. Терехин обратил внимание на тот факт, что формально приличия соблюдены: формируя единое таможенное пространство, члены ТС вводят одинаковые защитные меры. Но реально решения принимаются по указке Москвы в пользу российских производителей, подчеркнул он. Представители партии власти тоже раздражены действиями партнеров. «Украина может применить ответные санкции к членам союза, – заявил депутат от ПР А. Плотников. – Мы ведь тоже можем распространить действие защитных мер в отношении продукции одной из стран Таможенного союза на всю организацию (видимо, намекая на возобновление ограничений на ввоз российских ферросплавов и минеральных удобрений. – Авт.). Думаю, в итоге мы будем вынуждены сесть за стол переговоров и договариваться об отмене части ограничений».

Российские эксперты, естественно, придерживаются несколько иного мнения. Директор российской некоммерческой организации «Фонд развития

трубной промышленности» А. Дейнеко заявил: «При создании ТС изначально предусматривалось, что на территории трех стран будут действовать единые таможенные пошлины, установленные в ноябре 2009 г. По внешней границе ТС также будут действовать специальные защитные, антидемпинговые и прочие пошлины, которые вводятся законодательством ТС. И фактически в решении ТС от 19 мая говорится о распространении антидемпинговых пошлин на три вида украинской продукции. При этом соглашение о беспошлинной поставке украинских партий труб по квотам продолжает действовать до 1 января 2012 г. Таким образом, никакого политического давления Россия на Украину не оказывает. Мы открыты к диалогу, в том же решении ТС говорится, что правительства трех стран готовы провести переговоры с украинской стороной для продления действующего соглашения, чтобы избежать ущерба. И по заданию правительства РФ с 1 января 2012 г. будем вести переговоры с украинскими партнерами».

Примечательно, что Президент В. Янукович по-прежнему требует от украинских чиновников найти компромиссные решения, позволяющие Украине создать зону свободной торговли с ЕС, нарастив торгово-экономические связи с ТС, не нарушая при этом правил ВТО. Он заявил, что Украине нужно подписать рамочное соглашение о сотрудничестве с Таможенным союзом в формате «3+1», а потом насыщать его конкретным содержанием. От ведущих ныне переговоров между правительствами Украины и стран ТС во многом зависят дальнейшие перспективы экспортоориентированных секторов украинской промышленности, в том числе и трубной.

Прогнозы

По словам аналитика компании Dragon Capital А. Макарова, рост украинского рынка стали, вызванный инвестициями в Евро-2012, имеет временный характер и не может полноценно отражать общие тенденции. По прогнозам аналитиков, внутренний спрос на трубы в Украине и СНГ, вероятно, будет увеличиваться. В условиях высоких цен на энергоносители инвестиции в их добычу и переработку будут высоки. При этом роста этих инвестиций можно ожидать, прежде всего, в России и государствах Средней Азии, считает аналитик компании «АРТ Капитал» Д. Ленда. Летом можно ожидать также сезонного всплеска потребления труб общего назначения в связи с ремонтом объектов ЖКХ и активизацией строительства.

С другой стороны, в настоящее время существует угроза снижения экспорта труб украинского производства в Россию, Беларусь и Казахстан и замещения их российской продукцией – в связи с выбором Украиной курса на торгово-экономическое сближение с ЕС в ущерб вступлению в Таможенный союз с вышеуказанными тремя государствами. Согласно данным портала Intracen.org, в 2009 г. доля России в экспорте труб Украиной составила 36 %. Суммарная доля Беларуси и Казахстана также равняется 35 %. Таким образом, доля стран, экспорт в которые коснутся ограничения, является существенной.

«Но с учетом того, что в том же 2009 г. объем экспорта трубной продукции в России существенно превысил объем экспортной квоты, можно предположить, что результатом применения таможенных мер государствами Таможенного союза будет лишь некоторое снижение объемов экспорта в эти государства», – заявил Д. Ленда.

В объединении «Укртрубопром» рассчитывают, что в нынешнем году производство труб в стране вырастет на 450–500 тыс. т – до 2,2 млн т. Внутреннее потребление увеличится на 100–150 тыс. т – до 700 тыс. т. Но главным направлением поставок остается экспорт, который сейчас в основном ориентирован на российский рынок. Если позитивные тенденции сохранятся, то уже в 2011 г. совокупный экспорт труб приблизится к докризисным объемам – 1,7 млн т.

Партійна позиція

О. Ворошилов, канд. іст. наук,
старш. наук. співроб.

XVII съезд СПУ: вопрос о лидере партии решить не удалось

31 июля в Киеве в закрытом режиме без допуска журналистов прошел XVII съезд Соцпартии Украины.

Накануне почетный лидер Социалистической партии Украины А. Мороз заявил, что на съезде партии будет принято решение «об отношении СПУ к политике власти». «На съезде СПУ мы ...примем заявление относительно отношения к политике властей. Оно будет четко определять нашу оппозиционность», – заверил А. Мороз. По его словам, все заявления будут «выдержаны в строгой, конструктивной и очень четкой тональности. ... Все это в сумме даст нам основания говорить о нашей оппозиционности, которая, впрочем, и без того была очевидной».

А. Мороз также признал, что в последние годы больше всего партии навредили «не какие-то внешние факторы, а сами партийцы».

В данном контексте обращает на себя внимание призыв первого секретаря Политсовета Соцпартии Н. Рудьковского к однопартийцам быть корректными в публичных высказываниях относительно состояния дел в СПУ. В своем заявлении по данному поводу он упрекает коллег, которые в последнее время активно используют общение со СМИ для «борьбы против своих однопартийцев». По его словам, тем самым социалисты «своими же руками толкают партию в бездну, на краю которой она находится». «Если бы все те усилия, которые сейчас направляются на борьбу против своих однопартийцев,

перенаправить на реализацию партийной программы, то мы были бы в парламенте и имели бы широкое представительство в местных органах власти, и, что самое главное, – беспрекословное уважение людей», – подчеркнул Н. Рудьковский.

Также, по словам А. Мороза, «вопрос возможного объединения или вхождения СПУ в состав Партии регионов не будет рассматриваться на съезде. Нет и намеков на такую перспективу», – заявил он.

«Что касается объединения левых сил, то эта проблема есть, и ее надо решать. Жаль, что это начали те люди, которые причинили много вреда единству левых сил. Но после съезда мы более предметно займемся этим вопросом. Он требует внимания со стороны социалистов», – отметил А. Мороз.

Кроме того, на съезде планировалось избрать нового председателя партии, поскольку нынешний лидер – председатель Антимонопольного комитета В. Цушко заявил о намерении уйти в отставку (24 июля В. Цушко написал заявление об отставке с должности лидера СПУ). «Я не могу сидеть сразу на двух стульях, поэтому и написал заявление, – объяснил для «Сегодня» свое решение сам В. Цушко. – Хочу сосредоточиться на работе в Антимонопольном комитете».

В партии многие считают, что такое его решение связано с тем, что СПУ хочет уйти в оппозицию к власти, а В. Цушко не хочет потерять должность председателя АМКУ. Хотя, по словам А. Мороза, «члены партии восприняли новость с пониманием, так как В. Цушко не скрывал желания покинуть пост».

Со своей стороны политолог В. Цыбулько считает, что лидер Соцпартии В. Цушко уходит с должности, потому что не видит у партии перспективы, «потому что она себя исчерпала. Цушко, как прагматик, быстро “умыл руки”. “Регионалы” вошли в Социнтерн, откуда были подвинуты социалисты. Соцпартия может слиться с Партией регионов. “Регионалам” нужен ребрендинг. После пенсионной реформы, которая социализмом и не пахнет, нужно будет метнуться “влево”», – отметил эксперт. По его словам, в Администрации Президента сохраняется определенный интерес к СПУ. «Это не только старые обязательства. Скорее всего, социалистам удалось убедить, что у них достаточно разветвленная партийная сеть. Единственное – они разбегаются быстрее, чем сообщают о ее наличии на Банковую», – отметил В. Цыбулько.

Еще один украинский политолог А. Фармуга высказал мнение, что В. Цушко намерен оставить должность главы СПУ по причинам, которые связаны с событиями, произошедшими с В. Волгой. «Я разделяю мнение многих экспертов о том, что Партия регионов убирает конкурентов, которые находятся на одном электоральном поле вместе с ними. Понимая, что они в сложной ситуации, многие их избиратели разочарованы, поэтому они не дают возможности появиться какой-то политической силе, которая бы подхватила их электорат. Относительно В. Цушко, я думаю, он понял намек, что с Партией

регионов не стоит конкурировать. Это цена за то, чтобы продолжать работать в своей должности», – отметил эксперт.

Обозреватели СМИ отмечают, что среди кандидатов на пост нового главы Социалистической партии Украины наиболее уверенно себя чувствовал экс-министр транспорта и связи Н. Рудьковский, который, по словам главы Киевской областной организации СПУ В. Сильченко, «открыто заявил о своих амбициях, подкрепив их словами о том, что уже обсудил свое выдвижение, как он сказал, “с Папой Римским”. Мы понимаем, на каком высоком уровне заключена эта договоренность, но мы также понимаем и то, что договоренности с государственными чиновниками партии власти не могут быть для нас серьезным аргументом», – подчеркнул В. Сильченко.

В этой связи обозреватели отмечают, что конкретизировать, кто прячется за фразой «Папа Римский», партийцам не удалось. «Когда мы напрямую спросили В. Цушко, “Кто такой папа римский?”, он только повторил: “Папа Римский – это Папа Римский”, чем, конечно же, обидел тех, кто задал вопрос. Впрочем, потом В. Цушко добавил, что договоренностью не предусмотрено называть фамилии», – проинформировал В. Сильченко.

Со своей стороны советник Президента Украины, руководитель Управления по гуманитарным и общественно-политическим вопросам АП А. Герман высказала мнение, что бывший глава украинского парламента, почетный президент СПУ А. Мороз должен вернуться на свою должность и вновь возглавить социалистов. «Я думаю, что социалистическая идея очень распространена в нашем обществе, где заострено чувство справедливости у людей, – сказала она. – Я думаю, эта партия имеет будущее». А. Герман добавила, что в нынешней борьбе за кресло председателя СПУ она бы поставила на опыт. «Мне кажется, что должен возвратиться Мороз, – сказала А. Герман. – Это величина, это авторитет, человек, который много сделал для Украины».

На должность председателя Социалистической партии Украины съезд СПУ выдвинул три кандидатуры – А. Мороза (почетный председатель партии), Н. Рудьковского (первый секретарь Политсовета партии) и В. Семенюк-Самсоненко, но последняя взяла самоотвод.

Во время выступления на съезде В. Семенюк-Самсоненко отметила, что, невзирая на разные разговоры о перспективах ее пребывания в СПУ, она не собирается бросать ряды партии.

Голосование относительно избрания председателя партии проходило в тайном режиме. По его результатам ни один из баллотировавшихся на пост лидера СПУ не набрал достаточного количества голосов: лидер социалистов В. Цушко сообщил, что выборы не состоялись, поскольку ни один из кандидатов, в соответствии с уставом партии, не набрал 50 % плюс один голос. Из 333 делегатов А. Мороза поддержали 166 человек, Н. Рудьковского – 162 (нужно было набрать 167 голосов). В итоге выборы перенесли на 14 августа.

Отмечается, что атмосфера на съезде была нервной. Распространяли листовки о том, что «любитель женщин и роскошных машин» Н. Рудьковский не достоин быть главой СПУ. Депутаты даже немного подрались, выясняя, кто из кандидатов лучше. Впрочем, данный факт «официального» подтверждения не получил.

Также на съезде с докладом выступил А. Мороз. Он подчеркнул необходимость оппозиционной позиции партии по отношению к власти, а также выступил категорически против продажи земли.

Кроме того, А. Мороз, говоря о том, что сегодня существует мнение о том, что якобы СПУ находится «в тени Партии регионов», заявил, что это лишь точка зрения отдельных партийных функционеров.

Также на съезде социалистов было принято решение относительно отношения к политике власти. Как подчеркивается в соответствующем заявлении, «Социалистическая партия Украины еще раз подтверждает свою оппозиционность к нынешней политике власти, считает необходимым решительно усилить оппозиционную деятельность партии».

Кроме того, в заявлении отмечается, что СПУ выступает против административной реформы, которая угрожает потере статуса частью административных единиц, а также некоторых норм Налогового кодекса, повышению пенсионного возраста и стажа.

В то же время отмечены позитивные шаги в работе действующей власти, в частности, нормализация взаимоотношений разных ветвей власти, определение основ внутренней и внешней политики.

Как иронизирует в данной связи «Экспресс», СПУ решила «усилить оппозиционность», попутно похвалив «позитивные шаги» власти.

Напоследок было решено, что экс-нардепы-социалисты на выборах-2012 должны идти по мажоритарке.

Таким образом, на съезде Социалистическая партия не смогла избрать себе нового лидера вместо В. Цушко. Ни один из предложенных съезду кандидатов не получил достаточного количества голосов его делегатов. В. Цушко выступил с инициативой провести второй этап съезда для избрания нового лидера СПУ 14 августа, и делегаты его поддержали.

В целом же, отмечают обозреватели СМИ, ситуация в Социалистической партии может стать хорошей иллюстрацией для тезиса о кризисе левого движения в Украине. Социалисты не смогли даже в закрытом для прессы режиме путем тайного голосования определить, кто – А. Мороз или Н. Рудьковский – более достоин вести их на парламентские выборы. Ситуация внутри партии может радовать только коммунистов, которые постепенно превращаются в монополистов на левом фланге политикума.

Еще одним подтверждением непростого положения дел в Соцпартии Украины стало то, что 1–2 июля Совет Социнтерна в Афинах исключил из

своих рядов СПУ за несоответствие ее деятельности основополагающим принципам и ценностям Интернационала.

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Генеральная ассамблея Европейского ядерного форума (Форатом) проголосовала за присоединение ассоциации «Украинский ядерный форум» в качестве ассоциированного члена к этой организации.

«Украинский ядерный форум» стал первой из подобных организаций из стран, не являющихся членами Европейского Союза, принятой в «Форатом».

В ассоциации отмечают, что ассоциированное членство в «Форатоме», является шагом на пути интеграции Украины в ЕС, а также «позволит координировать позиции по ключевым вопросам развития ядерной энергетики, наладить более тесные отношения с европейскими структурами, имеющими отношение к формированию европейской энергетической политики и развитию ядерной энергетики, налаживать сотрудничество и обмениваться опытом в ядерной сфере с ведущими мировыми компаниями».

«Украинский ядерный форум» создан в декабре 2008 г. предприятиями и организациями ядерно-промышленного комплекса Украины.

В Ассоциацию входят: НАЭК «Энергоатом», ГП «Восточный ГОК», ЗАО «Научно-производственное предприятие “Радий”», ОАО «Южтеплоэнергомонтаж», ОАО «Теплоэнергомонтаж», научно-производственное предприятие «Хартрон-Энерго Лтд.»; Харьковский научно-исследовательский проектно-конструкторский институт «Энергопроект», «Северодонецкое научно-производственное объединение “ИМПУЛЬС”»; Консалтинговая компания ENCONET Consulting Ges.m.b.H *(КИД (http://zadonbass.org/news/bugor/message_33032). – 2011. – 25.06).*

* * *

У рамках співпраці Галузевого державного архіву Служби безпеки України з Інститутом національної пам’яті Польщі в Ужгороді відбулася робоча зустріч польських та українських архівістів, які обговорили й узгодили зміст 9-го та 10-го томів науково-документального видання «Польща та Україна у 30-х – 40-х роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб».

Українську делегацію очолив керівник Галузевого державного архіву Служби безпеки України С. Кокін, польську – президент Інституту національної пам’яті Республіки Польща Ф. Грицюк.

Проект з підготовки багатотомного видання реалізується під патронатом президентів України та Польщі з 1996 р. А в 2009 р. підписаний договір про співробітництво між Службою безпеки України та Інститутом національної пам'яті Польщі (*Закарпаття online* (<http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-84142-V-Uzhhorodi-ukrainski-ta-polski-arkhivisty-obhovoryly-zmist-9-ho-ta-10-ho-tomiv-spilnoho-naukovoho-vydannia>)). – 2011. – 17.06).

* * *

Завершился визит Донецкой делегации во главе с заместителем председателя Донецкого областного совета А. Федоруком в Китайскую Народную Республику.

Заместитель председателя Донецкого облсовета презентовал китайской стороне Донецкую область, ее инвестиционные возможности.

Для регионов Украины особенный интерес представляет привлечение инвестиций из Китая в технопарки, а также для развития украинских передовых научных разработок. Сейчас в Украине наблюдается определенный разрыв между наукой и производством, для его преодоления необходимо больше средств вкладывать в исследования. Китайская сторона заинтересовалась украинскими предложениями. Сегодня в Донецкой области создана база данных инвестпроектов. 129 проектов на сумму 6,7 млрд долл. США.

Подводя итоги встречи, стороны договорились изучить предложения и инвестиционные возможности друг друга и в октябре текущего года, в ходе 4-го Международного инвестиционного саммита, в котором КНР примет участие по приглашению заместителя главы облсовета, подписать соглашение о сотрудничестве между Донецкой областью и провинцией Гуандун (*Донецька обласна рада* (http://www.sovet.donbass.com/m1/ru/press_service/news/newsarchive/83462055)). – 2011. – 1.07).

* * *

У конференц-залі Житомирського національного агроєкологічного університету відбулося підписання договору про наукове співробітництво між цим навчальним закладом та інститутом прикладної біотехнології «радості» (Німеччина) з питань вирощування екологічно чистої продукції та відновлення родючості ґрунту. Співпраця з німецьким інститутом прикладної технології «Радості» і науковцями житомирського національного агроєкологічного університету триває з 2004 р.

За цей період спільно було проведено більше 10-ти наукових конференцій як на міжнародному, так і на республіканському рівнях. Основний напрямок співпраці – це вирощування екологічно чистої продукції.

На зустрічі відзначалося, що гумусний шар ґрунту знищується внесенням мінеральних добрив, засобами захисту рослин. Тому над цим працюють

науковці Німеччини і Житомирського національного агроекологічного університету. Це дає змогу відновлювати родючість ґрунту за рахунок збільшення роботи мікроорганізмів. А застосування фітогормонів та мікробіологічних препаратів сприяє збільшенню врожайності, блокуванню надходження в рослини важких металів, радіонуклідів та нітратів *(Житомирська обласна державна телерадіокомпанія (http://tvradiost.com.ua/proekti/news/3362--qq-.html). – 2011. – 21.06).*

* * *

Консорциум «ЕДАПС» (Украина) принял участие в одном из ключевых событий в сфере миграции, систем идентификации, глобальной безопасности передвижений людей и технологий производства документов, удостоверяющих личность – международном форуме ID World 2011 в Рио-де-Жанейро (Бразилия), который проходил 21–22 июня 2011 г. Украинский консорциум «ЕДАПС» стал единственной компанией из стран СНГ, представившей свои разработки в Бразилии.

Всего в мероприятии приняли участие более 400 делегатов из 40 государств мира. Стоит отметить, что это первый саммит, организованный итальянской компанией Wise Media в Южной Америке. Форум состоялся под патронатом правительства Бразилии, и внимание его участников было сфокусировано на развивающихся странах. В мероприятиях ID World традиционно принимают участие представители правительств, государственных органов и руководители компаний, формирующих развитие индустрии идентификации и глобальной безопасности передвижений людей. Напомним: в апреле 2011-го в Абу-Даби (ОАЭ) состоялось предыдущее мероприятие ID World, где «ЕДАПС» также достойно представил свои разработки ключевым экспертам в области идентификации.

Участники форума в Рио-де-Жанейро обсудили две основные темы: глобальную миграцию и внедрение систем идентификации в крупных государствах. Стоит отметить, что тема глобальной миграции получила статус планетарного явления. Согласно данным Международной организации по миграции (МОМ) и Всемирного банка, в 2010 г. в мире насчитывалось около 215 млн мигрантов, что составляет 3 % населения планеты. Согласно аналитическим прогнозам, через 10 лет в мире будет около 450 млн мигрантов, что равняется нынешнему населению стран Евросоюза. Поэтому правительства многих стран мира и международные организации намерены внедрять современные системы идентификации личности с использованием биометрических данных.

В Бразилии специалисты консорциума «ЕДАПС» представили комплексные решения, обеспечивающие выполнение данных задач: работающие биометрические системы идентификации и современные электронные документы (е-удостоверения водителя, е-паспорта, е-ID-карты).

Експозиція консорциума вызвала інтерес у представителів державних структур із різних країн, оскільки український консорциум «ЕДАПС» є єдиною в світі компанією, що реалізує такі проекти «під ключ».

Глава Директорату по міжнародних відносинах Європейської комісії Луїджі Сорекка високо оцінив створені українськими спеціалістами е-документи – паспорти та ID-карти.

Майор військової поліції Бразилії, координатор безпеки Чемпіонату світу з футболу-2014 Леонардо Павоні Агостіньо висловив готовність до обговорення подальшого співробітництва з консорциумом «ЕДАПС» з метою забезпечення безпеки під час проведення Мундіалу-2014. Глава Секретаріату Кабінету Міністрів – глава Державної служби інформаційних технологій Аргентини П. Ханісес високо оцінив обладнання для персоналізації ідентифікаційних документів, розроблене та вироблене консорциумом «ЕДАПС».

Іншою ключовою темою для обговорення стали особливості впровадження програм ідентифікації громадян у великих країнах. Експерти, які брали участь у ID World 2011 у Ріо-де-Жанейро, були єдиногласні: рішення таких складних завдань вимагає сучасних технічних рішень, адаптованих до сучасних реалій і що відповідають високим вимогам безпеки
(*From-ua* (<http://www.from-ua.com/technology/c6bc91fc619ea.html>). – 2011. – 01.07).

* * *

У Дніпропетровську, в Національному гірничому університеті відбулася зустріч ректорів та науковців п'яти провідних і найстаріших університетів гірничого профілю Європи, що об'єднані в Міжнародний університет ресурсів. Представники навчальних закладів Німеччини, Польщі, Австрії, України та Росії говорили про проблеми територій, де тривалий час велися гірничі роботи, і які тепер визнані депресивними через відсутність перспектив соціального й економічного розвитку. Кожна зі сторін має свої цікаві напрацювання.

Практичні розробки для оздоровлення депресивних територій має і українська гірничо-наукова сфера. Деякі з них уже втілюються в життя. Як зазначає проректор Національного гірничого університету України О. Шашенко, не всі вугільні шахти можна закрити, їх закриття часто призводить до місцевої екологічної катастрофи. Відтак окремі шахти змушені вічно працювати в режимі відкачування теплої води. Уже сьогодні проектується такі накопичувачі, де буде збиратися ця вода. Є проекти, як зробити цю воду питною, як відібрати тепло та використати для опалювання теплиць і вирощування екологічно чистих овочів. Такі проекти здатні оновити життя в депресивних регіонах.

Наразі науковці провідних гірничих університетів Європи об'єднують свій досвід задля реабілітації депресивних регіонів.

Водночас, зазначають науковці, треба змінювати й підхід до підготовки гірничих інженерів. Вони повинні знатися не тільки на видобутку ресурсів, а й на захисті довкілля та рекультивації земель.

Перший крок до реалізації цієї ідеї зробили сьогодні: ректори п'яти вишів підписали в Дніпропетровську меморандум про підготовку магістрів-гірників такого профілю (*Radio Свобода* (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/24245726.html>). – 2011. – 24.06).

Інноваційні розробки та технології

Ученые Днепропетровского национального горного университета разработали механизм, благодаря которому твердые частицы в целом будут подниматься наверх. Они решили многолетнюю проблему, которая не позволяла добывать ископаемые с больших глубин.

Сегодня в мире заканчиваются наземные запасы полезных ископаемых. По словам Е. Кириченко, профессора, преподавателя кафедры горной механики, предложенная технология радикально сократит расходы и упростит процесс добычи полезных ископаемых со дна мирового океана.

В Украине на данный момент есть Азово-Черноморский бассейн, где имеются огромные залежи сапропеля. Именно его добычей и собираются заняться днепропетровские горняки (*Наш Район* (<http://nash-rayon.dp.ua/Obschestvo/Gorodskie-novosti/dnepropetrovskie-uchenye-otkryli-sposob-dobychi-iskopaemyh-so-dna-okeana.html>). – 2011. – 20.06).

Інформаційні технології

Отечественный консорциум «ЕДАПС» разработал полный производственный цикл для проведения паспортной реформы. Законодательством уже подготовлен законопроект № 8507 «О документах, которые удостоверяют личность и подтверждают гражданство Украины» предусматривает внедрение биометрических (электронных) паспортов для путешествий и замену морально устаревших внутренних паспортов биометрическими же ID-картами.

«Консорциум ЕДАПС и входящие в него предприятия начали разработку е-паспортов еще пять лет назад. Последнюю модификацию электронного паспорта консорциум представил в 2009 г. В этом документе есть бесконтактный носитель – чип, на котором хранятся данные, в том числе биометрические. На базе этого паспорта изготавливается массовый продукт под названием е-паспорт

офицера INTERPOL. С точки зрения защиты информации, с точки зрения качества этого документа, защиты от подделок – это образец мирового уровня.

Как отметил генеральный директор «КП ВТИ» (компания-участника консорциума ЕДАПС) А. Первушин, по качеству е-паспорт ЕДАПС уверенно входит в мировую тройку лидеров».

Он добавил, что весь цикл производства документа базируется исключительно на основе национальных разработок. По его словам, для этого есть все необходимое промышленное оборудование, а также проведена необходимая модернизация, связанная с внедрением электронной персонализации.

По словам директора Департамента по вопросам защиты документов консорциума Л. Швед, традиционные способы защиты идентификационных документов безнадежно устарели, так как с развитием полиграфических технологий в мире появилась целая индустрия подделок паспортов. В электронных документах консорциума ЕДАПС применен многослойный поликарбонат, данные на котором невозможно самовольно изменить, электронный чип, уникальная демультиплицированная голограмма с высоким уровнем разрешения, а также – традиционные способы защиты документов, такие как фоновая печать и т. д.

Защитные технологии, разработанные специалистами предприятий ЕДАПС, аналогов в мире не имеют. Это и демультиплицированная голограмма, и персонализационные технологии, которые подразумевают изменение структуры материала паспортной страницы при нанесении на нее данных, и т. д. Это все, по словам Л. Швед, абсолютно исключает подделку документа (как е-паспорта, так и ID-карты) или замену в нем информации.

По словам члена совета директоров консорциума ЕДАПС Г. Бейлина, украинские технологии производства е-документов являются на сегодняшний день самыми современными в мире. Все программные продукты, технология поликарбонатной страницы, машины для серийного производства – все это является уникальными разработками украинских инженеров и ученых. Украинская установка превосходит немецкие аналоги по производительности, но при этом – гораздо меньше габаритами и стоит в три-четыре раза дешевле.

Отечественные технологии по производству е-документов уже успели завоевать признание во всем мире. Так, на протяжении нескольких лет на предприятиях консорциума ЕДАПС побывали 57 представителей стран и организаций из Евросоюза, и все они высоко оценили уровень украинских технологий и безопасности (*From-ua* (<http://www.from-ua.com/technology/d3e013a3d1579.html>). – 2011. – 22.06).

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Украина разрабатывает концепцию внедрения и развития более чистого производства и экологических технологий в Украине до 2020 г.

Об этом на заседании Генеральной ассамблеи Парламентской ассамблеи черноморского экономического сотрудничества (ПАЧЭС) сообщил депутат Верховной Рады, руководитель постоянной делегации украинского парламента в ПАЧЭС Н. Янковский.

По его словам, соответствующую работу проводит межведомственная группа, в состав которой входит эксперт агентства ООН по промышленному развитию и программы ООН по окружающей среде.

Соответствующая концепция определит задачи, механизмы формирования государственной политики экологизации экономики и внедрения более чистой экономики в промышленности, энергетике, аграрном секторе, строительстве и других секторах.

В декабре 2010 г. Верховная Рада утвердила основные принципы (стратегию) экологической политики до 2020 г. (включительно) (*Левый берег* (http://economics.lb.ua/state/2011/07/04/104054__Ukraina_zaymetsya_vnedreniem_v_p.html). – 2011. – 4.07).

* * *

Днепропетровские ученые считают, что экосистеме р. Днепр угрожает экологическая катастрофа, которую можно предотвратить, разработав, уже в ближайшее время, на региональном и государственном уровне специальные экологические программы по спасению реки.

Как рассказал директор Института проблем природопользования и экологии НАН Украины, член-корреспондент НАН Украины, доктор технических наук, профессор А. Шапар, р. Днепр после строительства каскада водохранилищ превратилась в озеро, а вскоре может стать грязным болотом.

Одним из способов спасения реки ученый называет снос всех плотин на Днепре. Нужно на государственном уровне принять программу постепенного возвращения экосистемы Днепра в природное русло.

Он также считает, что водохранилища являются неэффективными и их нужно спустить.

По мнению заведующего кафедрой экологии Приднепровской академии строительства и архитектуры, доктора биологических наук Г. Шматкова, Днепр уже потерян как река, и без решения проблемы вскоре Днепр будет потерян и как водоем.

Техногенное и антропогенное загрязнение р. Днепр и ее бассейна носит глобальный характер. Ученые знают, как решить эту проблемы, тем более что есть международные наработки. Необходимо на региональном и государственном уровне разработать специальные экологические программы по

спасению Днепра и приступить к их выполнению (*TopMedia* (http://topmedia.com.ua/news/show/2011-07-01/15740_skoro-dnepr-prevratitsya-v-boloto). – 2011. – 1.07).

* * *

В учреждениях Национальной академии наук Украины изучают экологические проблемы, устанавливают причины уменьшения видового состава флоры и фауны, истощения почв, роста загрязнения природных ландшафтов и вод, а также продукции растениеводства и животноводства, ухудшения состояния здоровья людей и сокращения средней продолжительности их жизни.

При этом президиум НАНУ отмечает, что в решении этих и других проблем есть недостатки и трудности. Давно назрела необходимость принятия общегосударственной программы по исследованию экологических, биологических, агробиологических последствий долгосрочных изменений климата в Украине и разработке действенных мероприятий по предотвращению их негативных влияний.

Несмотря на то что научная деятельность находится под постоянным вниманием государства и на нее ежегодно направляется немало бюджетных средств, все равно остаются задачи, требующие безотлагательного решения. Поэтому для изучения ситуации и факторов, которые не позволяют внедрять результаты научной деятельности, Контрольно-ревизионным управлением в Автономной Республике Крым проведен государственный финансовый аудит эффективности использования НАНУ бюджетных средств за 2009–2010 гг. на примере Карадагского природного заповедника.

Об уникальных природных особенностях Карадага известно далеко за пределами Крыма. Кроме того, заповедник – один из крупных центров биоразнообразия полуострова, в котором осуществляется наблюдение за состоянием окружающей среды, проводятся экологическая, образовательно-воспитательная деятельность, а также мероприятия по сохранению природных комплексов.

Итоги аудита говорят о продуктивном использовании заповедником выделенных средств. Благодаря своевременному финансированию велись полноценные исследования, от которых зависела подготовка соответствующих учебных программ вузами и научными учреждениями Минобразования Украины. В лаборатории морских млекопитающих заповедника проводятся работы по изучению сенсорных систем и поведения дельфинов и котиков, результаты которых применяются при комплексном лечении и в реабилитационных проектах.

Кроме того, результаты, полученные в ходе фундаментальных исследований, используются в природоохранной и просветительской деятельности Карадагского заповедника.

Следует отметить, что основные направления деятельности Карадагским заповедником осуществляются в полном объеме. Однако есть проблемы, решение которых выходит за пределы его компетенции и возможностей. Например, среди его задач – сохранение природных комплексов, объектов территории и акватории. В последнее же время наблюдается постоянное ухудшение экологического состояния побережья Черного моря, вызванное выбросами бытовых отходов и канализационных стоков, расположенных рядом с поселками Курортное и Коктебель. В результате практически исчезли бурые водоросли, которые могут жить только в чистых водах, на смену им пришли зеленые – любители мутной воды; рапаны уничтожили поселения мидий и других двустворчатых моллюсков, которые являются природными биофильтрами.

Научные исследования заповедника констатируют ухудшение окружающей природной среды, но никак не решают задачи по противодействию экологическим угрозам и сохранению акватории моря. Со стороны НАНУ также не предусматривается проведение комплексных исследований экологических проблем.

Аудиторской группой разработаны предложения о проведении научных исследований, которые бы способствовали решению конкретных проблем экологии в акватории Карадагского заповедника (*Маримонова С. Поможет ли наука оздоровить экологию // Крымские известия (<http://www-ki.rada.crimea.ua/index.php/2011-03-13-12-19-45/922-2011-06-21-07-41-57>). – 2011. – 21.06*).

Охорона здоров'я

Стратегічний план 50-ти кроків боротьби з раком в Україні, розроблений українськими онкологами за ініціативи директора Інституту раку України І. Щепотіна, цікавий і за кордоном. Про це розповів президент Російської академії наук М. Давидов.

За його словами, у реалізацію цього плану входить підготовка кадрів, контроль якості онкологічної допомоги населенню, а також науковий розвиток онкологічних програм.

Українська загальнонаціональна Стратегія 50 кроків боротьби з раком в Україні буде впроваджуватися як базова в країнах СНД. Як повідомив директор Національного інституту раку І. Щепотін, Стратегія була розроблена фахівцями інституту. Документ отримав статус національної стратегії після того, як був розісланий в усі регіони країни і пройшов обговорення онкологів України, зокрема на з'їзді в Черкасах.

На сьогодні виконком СНД обробив усі пропозиції і передав головним онкологам країн Співдружності для остаточного ознайомлення, після чого

почнеться процедура прийняття Стратегії як загальної для країн СНД (*Відголос.com* (<http://vidgolos.com/95947-rosijski-mediki-zacikavilas-ukrayinskoyu.html>)). – 2011. – 16.06).

* * *

Перший в Україні міжнародний сертифікат на свою продукцію в Інституті екологічного маркетингу (Швейцарія) отримало підприємство «Фітосвіт ЛТД» з Вінницького району.

За словами директора підприємства Ю. Ковальчука, сертифікат швейцарського інституту підтверджує, що європейським вимогам відповідає не тільки кінцева продукція – це трав'яні чаї та збори, а й сертифіковано згідно з європейськими нормами всю технологію виробництва, від поля до споживача.

Цей документ засвідчує, що продукція підприємства відповідає вимогам постанов Євросоюзу з виробництва органічної продукції. «Фітосвіт ЛТД» чотири роки займається виробництвом лікарських рослин у Вінницькій області. Усього у Вінницькій області 1000 га сільгоспугідь зайняті під вирощуванням рослинної продукції за органічними технологіями (*Вінницький портал* (<http://vinnycya.com/novyny/suspilstvo/1284-vinnitske-pidpriemstvo-otrimala-mizhnarodnij-sertifikat-za-bio-chaj.html>)). – 2011. – 1.07).

Наукові видання

Навчальний посібник доктора філологічних наук, професора кафедри зарубіжної літератури та компаративістики КДПУ ім. В. Винниченка С. Тузкова «Російська повість початку ХХ століття. Жанрово-типологічний аспект» нещодавно вийшов друком у престижному московському видавництві «Флінта».

У книзі представлена оригінальна інтерпретація понад 30-ти російських повістей Срібного віку: Л. Андрєєва, А. Белого, В. Брюсова, І. Буніна, М. Горького, Є. Зам'ятіна, Б. Савінкова, Ф. Сологуба, В. Хлебнікова та ін.

На думку видавців посібника, детальний аналіз поезики творів провідних письменників початку ХХ ст. допомагає зрозуміти їхній творчий метод і представити типологію російської повісті 1900–1910-х років.

Цільова аудиторія книги – студенти й аспіранти філологічних факультетів ВНЗ, а також викладачі середніх шкіл, ліцеїв та коледжів (*Новини Кіровоградщини* (http://novosti.kr.ua/index.php?cat=5&catop=list&newsID=5202&newsop=select&page=))). – 2011. – 24.06).

Наука і влада

Харківські науковці розробили проект Інноваційного кодексу України, який упорядковує всі складові інноваційних правових відносин у державі. Про це на відкритті Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Інноваційному кодексові України, заявив заступник харківського міського голови з питань розвитку та забезпечення життєдіяльності міста І. Терехов.

Проект єдиного документа у сфері інноваційних правовідносин розроблено за дорученням Президента України В. Януковича.

«Сьогодні необхідно об'єднати зусилля бізнесу, науки і влади для аналізу інноваційного законодавства України, пошуку ефективних механізмів та інструментів регулювання інноваційної діяльності та сприяння їй. Створення нової правової законодавчої бази в інноваційній сфері – це крок у розвитку держави. І ми пишаємося тим, що науковці Харкова беруть участь у створенні нових механізмів регулювання інновацій у правовідносинах», – наголосив І. Терехов.

Як зазначив заступник харківського міського голови, участь харківських учених у розробці документів говорить про значущість міста в науковій сфері України (*Харківська міська рада (<http://www.city.kharkov.ua/uk/news/harkivski-naukovtsi-rozrobili-proekt-innovatsiynogo-kodeksu-ukrayini-8283.html>). – 2011. – 14.06*).

* * *

Комітет з питань науки і освіти розглянув проект постанови про проведення парламентських слухань щодо створення в Україні сприятливих умов розвитку індустрії програмного забезпечення.

Законопроект (реєстр. № 8376) пропонується з метою визначення чітких стратегічних орієнтирів державної політики щодо створення в Україні сприятливих умов розвитку індустрії програмного забезпечення (як складової цілісної загальнодержавної політики у сфері розвитку та використання інноваційних технологій) та аналізу стану її реалізації провести у травні 2011 р. спеціальні парламентські слухання.

Керуючись п. 4 ст. 94 та п. 3 ст. 103 Регламенту Верховної Ради України, під час підготовки законопроекту до розгляду він був направлений до Кабінету Міністрів України, міністерств, інших державних органів, академій наук з пропозиціями висловити свою думку щодо доцільності прийняття законопроекту, отримання відповідних експертних висновків.

Комітет, підтримуючи в цілому ідею щодо визнання сфери інформаційних технологій, зокрема індустрії програмної продукції, пріоритетною, бере до уваги позиції, висловлені в отриманих експертних висновках, а саме:

– висновки Комітету з питань регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України, який висловив свої зауваження щодо оформлення проекту постанови відповідно до вимог ст. 7, 93 та 234 Регламенту Верховної Ради України, ст. 28 Закону «Про комітети Верховної Ради України»;

– висновки Кабінету Міністрів України, який підтримує законопроект, зазначаючи, що відповідні слухання дадуть можливість проаналізувати стан реалізації державної політики щодо розвитку індустрії програмного забезпечення як складової загальнодержавної політики у сфері інформаційних технологій, сприятимуть розробленню рекомендацій щодо створення умов для розвитку зазначеної індустрії та зміцнення позицій України на світовому ринку виробників програмного забезпечення;

– висновки Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації, Національної академії правових наук, Національної академії педагогічних наук, Інституту законодавства Верховної Ради України, які підтримують проведення парламентських слухань.

Комітет ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді України розглянути зазначений законопроект та прийняти відповідне рішення щодо проведення парламентських слухань (*Офіційний сайт Верховної Ради України (http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=278985&cat_id=37486). – 2011. – 25.06*).

* * *

Кабінет Міністрів України затвердив Державну цільову науково-технічну програму розроблення новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини та задоволення потреб ветеринарної медицини на 2011–2015 рр.

Орієнтовний обсяг фінансування Програми становить 2700 млн грн, у тому числі за рахунок державного бюджету – 1200 млн, з яких до 300 млн грн передбачено спрямувати на проведення фундаментальних і прикладних досліджень, пов'язаних з розробленням молекулярних та клітинних технологій створення вітчизняних лікарських засобів, біологічно активних речовин.

Інвестиційні кошти будуть спрямовані насамперед на закупівлю сучасного обладнання для випуску промислових інноваційних ліків.

У реалізації завдань Програми будуть задіяні установи Національних академій наук, Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка, інші підприємства та організації державного підпорядкування, приватні структури, що мають необхідні ресурси. До виконання Програми планується залучити до 120 науковців та спеціалістів високої кваліфікації (*Вголос (<http://vgolos.com.ua/politic/news/42877.html>). – 2011. – 30.06*).

* * *

Отечественные ученые представили правительству методику расчетов, согласно которой стоимость транспортировки 1 тыс. куб. м газа на 100 км украинской ГТС должна составлять 5,85 дол., а его цена на восточной границе Украины (то есть для украинских потребителей) – 270,75 дол. за 1 тыс. куб. м.

Профессор кафедры транспортных систем и технологий Академии таможенной службы Украины А. Пасичник внес на рассмотрение Кабинета Министров методику обратного расчета цены газа и стоимости транзита, когда за основу берется стоимость российского газа для Германии – 318,96 дол. за 1 тыс. куб. м.

Определение ставки транзита газа (C_{ti}) и его цены для Украины на основе стоимости газа для Германии с учетом расстояния транспортировки. Себестоимость добычи природного газа в России составляет 30 дол.; рентабельность – $30 \times 120 \% / 100 = 36$ дол.; протяженность транспортировки газа до восточной границы Украины приблизительно 3500 км; протяженность транспортировки газа до западной границы страны приблизительно 1150 км:

$318,96 = (30 + 30 \times 120 / 100) \times 1 + (3500 + 1150 + 800) / 100 \times C_{ti}$. Откуда имеем $C_{ti} = 5,85$ долл. США.

Тогда, используя ставку транзита в 5,85 дол. для Украины, стоимость газа на восточной границе будет составлять: $(30 + 30 \times 120 / 100) \times 1 + (350 / 100) \times 5,85 = 270,75$ долларов США.

Вместе с этим, по заключенному в январе 2009 г. российско-украинскому контракту, базовая ставка тарифа на транзит газа по территории Украины является «плавающей» и вычисляется в зависимости от стоимости топливной составляющей и инфляции в Европе. В I квартале 2011 г. она составляла 2,84 дол. за 1 тыс. куб. м на 100 км.

По этому же контракту, до 2020 г. цена российского газа должна рассчитываться по формуле, которая учитывает изменения цен на мазут и газойль при базовой стоимости 450 дол. за 1 тыс. куб. м.

В апреле 2010 г. Москва и Киев подписали «харьковское соглашение», согласно которому Украина получила скидку на газ в размере экспортной пошлины (30 %), но не более 100 дол. за 1 тыс. куб. м, а Россия – продление на 25 лет срока пребывания своего Черноморского флота в Крыму.

По данным Министерства экономического развития и торговли, во II квартале текущего года цена российского газа составляет 295,6 дол. за 1 тыс. куб. м на восточной границе Украины.

Украина настаивает на пересмотре условий поставок газа с целью снижения его стоимости до справедливого уровня и повышении уровня транзитной ставки.

Россия считает, что действуя формулы относительно образования цены газа и тарифной ставки универсальны и одинаковы для всех потребителей газа,

и не соглашается на пересмотр документов (*Николаевские Вести* (<http://nikvesti.com/news/politics/22675>). – 2011. – 25.06).

Проблеми інформатизації

В. Бондаренко, мол. наук. співроб.

Інноваційні технології як фактор розвитку інформаційно-аналітичного обслуговування дистантних користувачів бібліотеки

У статті висвітлюються особливості впровадження інноваційних технологій у роботу бібліотек та аналізуються напрями їх удосконалення в процесі розвитку інформатизації.

На основі вивчення досвіду інноваційної діяльності провідних бібліотек світу розглядаються переваги використання бібліотеками інноваційного підходу у процесі дистантного обслуговування віддалених користувачів.

Ключові слова: інновації, бібліотека, дистантні послуги, інформація, інформаційні технології, віртуальний простір.

Як засвідчує історичний досвід, вирішальним чинником розвитку суспільства завжди були наука, технології та інновації. На сучасному етапі розвитку людства зміни в політичній, економічній та соціальній сферах підвищують значення інформації та статус бібліотек як найбільш демократичного джерела доступу до накопичених людством знань. З огляду на це, основним завданням для бібліотечних установ на сьогодні є розробка та втілення інноваційної політики, спрямованої на якісно новий розвиток бібліотек, створення умов для їх інтеграції в глобальний інформаційний простір з конкурентоспроможними інформаційними продуктами і послугами, а також із сучасними засобами доступу до них.

Варто зазначити, що наразі перед бібліотеками, як соціальними інститутами суспільства, постає завдання сприяння розвитку суспільства знань, шлях до якого, безумовно, проходить через процес інформатизації. При цьому, за висновком директора ДПНТБ Росії Я. Шрайберга, роль бібліотек стає визначальною, а електронна інформація, комп'ютерно-комунікаційні й освітні технології стають головними індикаторами рівня суспільного прогресу [1].

Провідними фахівцями бібліотечної справи приділяється пильна увага стану впровадження в діяльність бібліотек інноваційних технологій. На пострадянському просторі основу досліджень у цьому напрямі становлять праці таких учених, як Я. Шрайберг, Л. Костенко, М. Слободяник, Т. Берестова,

В. Ильганаєва, А. Соляник, Т. Павлуша, А. Соколов та ін. [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. У роботах цих авторів висвітлюються проблеми комп'ютеризації та інформатизації бібліотечної сфери, розвиток і функціонування електронних бібліотек, використання в бібліотечній діяльності Інтернету.

Сучасні тенденції в роботі бібліотек, які диктуються умовами цифрового середовища, також розглядаються в багатьох статтях, опублікованих на сторінках бібліотечних періодичних видань як у нашій країні, так і за кордоном. Велику кількість статей даної тематичної спрямованості опубліковано, зокрема, у таких американських бібліотечних журналах, як *American Libraries* («Американські бібліотеки»), *Library Journal* («Бібліотечний журнал»), *Information Technology and Libraries* («Інформаційна технологія та бібліотеки») та ін. Матеріали з актуальних питань довідково-інформаційного обслуговування можна також знайти на web-сайтах найбільших американських бібліотек і бібліотечних асоціацій в Інтернеті.

Однак, незважаючи на висвітлення в наявних наукових і науково-практичних працях окремих аспектів проблеми впровадження в бібліотечну діяльність інноваційних технологій, питання їх ефективного використання саме в дистантному обслуговуванні віддалених користувачів бібліотеки у вітчизняній науці комплексно не досліджувались, що й обумовило мету даної статті – дослідження інноваційних технологій як фактора розвитку інформаційно-аналітичного обслуговування дистантних користувачів бібліотеки.

Сьогодні інноваційна діяльність є одним з пріоритетних напрямів роботи бібліотечних установ. Використання інноваційних технологій спрямовано на систематичне стимулювання розвитку бібліотек шляхом **змістовного структурно-організаційного оновлення, технічної й технологічної модернізації всіх процесів, посилення їх інтелектуальної складової, а також позитивних змін у свідомості бібліотекарів.**

Активно сприяють впровадженню інноваційних технологій у бібліотечну сферу міжнародні бібліотечні асоціації та організації. Так, Секція інформаційних технологій Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) у Стратегічному плані на 2010–2011рр. однією з пріоритетних цілей визначила стимулювання заохочення й просування інновацій та застосування інформаційних технологій для бібліотечних та інформаційних послуг в усіх суспільствах і країнах у рамках заходів, що пов'язані зі стандартами, освітою та навчанням, дослідженнями та ринком [8]. Для вирішення поставлених завдань визначаються загальні цілі та основні напрями діяльності з окремими робочими групами, які безперервно оцінюються постійним комітетом.

Варто зазначити, що, починаючи ще з 2003 р., секція визначила своїм пріоритетом розгляд цілого ряду нових технологій для виконання актуальних інформаційних завдань, активно досліджувала можливості бездротового зв'язку для ефективного керування матеріальними ресурсами, аналізувала та

відслідковувала прогрес у сфері цифрового збереження інформації, вивчала можливості вдосконалення навігації в електронному середовищі. На майбутнє планується продовжити розгляд та вивчення нових технологій, практику їх впровадження та шляхи підвищення ефективності.

В Україні на впровадження в практичну діяльність бібліотек інноваційних технологій було спрямовано реалізацію проекту «Інтернет для читачів публічних бібліотек» (LEAP), що виконувався за сприяння Посольства США в Україні (проект стартував у серпні 2010 р. і тривав два роки. Посольство США надало гранти українським бібліотекам, що були відібрані на конкурсній основі, на відкриття безкоштовних для громадян центрів Інтернету за програмою «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)». Мета програми – допомога публічним бібліотекам України в наданні інформаційних послуг населенню, підтримка вільного і відкритого обміну інформацією, що є важливим для інтегрування України у світову спільноту та проведення реформ. У результаті реалізації проекту в публічних бібліотеках України запрацювало понад 147 інтернет-центрів), а нині – програму «Бібліоміст» (програма стартувала у 2009 р. за підтримки Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у рамках партнерства з Фондацією Білла та Мелінди Гейтс, Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та Міністерства культури і туризму України. Метою програми «Бібліоміст» є сприяння розвитку сучасної системи публічних бібліотек в Україні. Програма співпрацює з центральними й місцевими органами влади та бібліотеками на всій території України, допомагаючи бібліотекам ефективніше служити потребам громад через навчання та використання сучасних технологій. Зокрема, за ініціативи програми «Бібліоміст», Міністерства культури і туризму України, Української бібліотечної асоціації, Програми сприяння парламенту, відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні 11 квітня 2011 р. в Українському домі м. Київ уперше проведено ярмарок інноваційних бібліотечних послуг та електронного врядування.

Останніми роками бібліотеки дедалі частіше стають учасниками різноманітних конкурсів на надання фінансової підтримки у формі грантів від різних організацій, насамперед таких як Фонд «Євразія» та Інститут «Відкрите суспільство» Фонду Сороса, що значною мірою сприяло розвитку проектної діяльності бібліотек. Виявлення й облік конкурсних пропозицій державних і недержавних організацій дає змогу бібліотекам одержати додаткові джерела фінансування для здійснення інноваційної діяльності, під якою сьогодні найчастіше розуміють нові або відомі, але модернізовані форми й методи роботи, що сприяють її вдосконаленню, підвищенню ефективності. Джерелами інновацій у бібліотеці є передова бібліотечна практика, раціоналізаторські пропозиції бібліотекарів, результати наукових досліджень, нові інформаційні технології [9].

Інноваційні процеси, що постійно відбуваються в сучасних бібліотеках, можна умовно поділити на:

- продуктні (удосконалення та освоєння нових бібліотечних послуг та розширення їх спектра);
- управлінські (удосконалення методів управління бібліотекою);
- технологічні (модернізація бібліотечних технологічних процесів, упровадження нових автоматизованих технологічних процесів).

На сьогодні бібліотеки дедалі активніше використовують новітнє обладнання, що функціонує на основі інноваційних технологій, нові комп'ютерні програми, дедалі **більше бібліотек упроваджують у свою роботу інтелектуальні технології, чим забезпечують концептуально нові підходи й методи для здійснення бібліотекою своїх функцій.**

Бібліотечна практика поповнилася такими інноваційними формами, як створення та ведення бібліоблогів, форумів, чатів, проведення відеоконференцій, використання можливостей соціальних мереж, мультимедійних сервісів, звукових передач інформації, надання доступу до рекомендаційних сервісів, міждисциплінарна співпраця на базі бібліотек тощо.

Ефективним інструментом міжпрофесійного спілкування, що сприяє особистому професійному росту та вдосконаленню, дає можливість самовираження, стимулює творчу активність, зарекомендував себе бібліотечний блог.

На сьогодні багато бібліотек успішно рекламують свої ресурси й послуги, а блог – це ще одна можливість для реклами бібліотек та їх сервісів. Крім того, він дає можливість оперативного неформального обміну інформацією стосовно передового досвіду діяльності бібліотек, нових наукових розробок у сфері розвитку бібліотечної справи, цікавих ініціатив тощо.

Найчастіше бібліотекарі використовують блог для публікації бібліотечних новин. Зокрема, за таким принципом побудований блог бібліотекарів Білорусі (inf.by/library). Це один із перших блогів, що з'явився в російськомовному Інтернеті. Читачами цього блогу є, переважно, представники професійного співтовариства. Блогом професійного спілкування є також блог «Миша бібліотечна» (rusu-library.blogspot.com), де представлені, переважно, матеріали з бібліотечної професійної тематики, переклади цікавих закордонних публікацій, піднімаються дискусійні питання на різноманітні актуальні теми [10].

На сьогодні інформаційно-довідковий портал LIBRARY.RU містить інформацію про посилання на 77 блогів з бібліотечної тематики, що свідчить про затребуваність такої форми бібліотечної діяльності.

Серед провідних українських бібліоблогів можна відмітити інформаційно-просвітницький блог для бібліотекарів – «Творчість та іновації в українських бібліотеках» (libinnovate.wordpress.com), «Могилянська бібліотекарка» (kmalibrary.blogspot.com) і «Пан бібліотекар» (panbibliotekar.blogspot.com), що дають можливість науковим працівникам, дослідникам та студентам вищих

навчальних закладів ознайомитися з оглядами світових інформаційних ресурсів, «Методична служба публічних бібліотек Києва» (olga-methodlibkyiv.blogspot.com) ознайомлює з методичними матеріалами для бібліотекарів.

Найбільша бібліотека України – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) на своєму порталі (www.nbu.gov.ua) теж має вихід на власний блог, розміщений на платформі LiveJournal, яка є найпопулярнішою платформою серед українських блогерів (станом на 2010 р. кількість блогів у LiveJournal, у профілі яких заявлена Україна як місце проживання власника блога, становила близько 256 тис.).

Блог НБУВ надає можливість обговорення в режимі онлайн представлених на сайті бібліотеки наукових та аналітичних матеріалів співробітників Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ з актуальної тематики. Зокрема, блог став платформою для активної дискусії, що розгорнулася навколо питань, присвячених дослідженню СІАЗ НБУВ проблеми інформаційного суверенітету.

Активність використання блогів у вітчизняній бібліотечній діяльності демонструє і той факт, що в Україні, останнім часом, відбуваються конкурси бібліотечних блогів. Так, з 4 лютого по 4 квітня 2011 р. за підтримки Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у рамках програми «Бібліоміст» за підтримки Microsoft в Україні відбувся такий конкурс, де брали участь бібліотеки, бібліотекарі, співробітники, користувачі та друзі бібліотек, які ведуть блоги, де висвітлюють діяльність бібліотечних закладів, свою роботу, висловлюють свій погляд на сучасні бібліотеки, інформаційні технології, обговорюють актуальні події та новини бібліотечної сфери.

У цілому бібліотечна блогосфера дає можливість оперативного отримання інформації з актуальних питань бібліотечної справи в країні і в світі, відкритого доступу до напрацювань колег (презентацій, тез доповідей, оглядів зарубіжних публікацій), отримання консультації колеги з питання, що цікавить, і навіть пошуку майбутнього місця роботи й роботодавця. Коментарі читачів дають змогу краще зрозуміти їхні смаки та інформаційні потреби, фотоматеріали поживляють представлену інформацію, а посилання на інші сайти та ресурси створюють можливості для глибокого розкриття теми.

Крім блогів, дедалі більшою популярністю серед бібліотек у віртуальному просторі користується чат-сервіс. Перевага такої послуги в тому, що спілкування відбувається в режимі реального часу й читач отримує відповідь на поставлене питання саме в той момент, коли це йому необхідно.

У бібліотечному обслуговуванні віртуальний чат використовується насамперед у довідково-інформаційній роботі. До реального спілкування додається віртуальне, яке спочатку здійснювалося в бібліотеках через e-mail. Проте сьогодні бібліотеки вже можуть використовувати також і відеочат, що

розширює можливості спілкування й дає можливість краще зрозуміти нюанси запиту читача.

Для надання оперативної відповіді на питання користувача бібліотеки також використовують сервіси для миттєвого обміну повідомленнями. Наприклад, спеціальне програмне забезпечення теебо, що не вимагає установки на комп'ютер користувача або співробітника бібліотеки, дає змогу на сайті бібліотеки організувати сервіс віртуальної довідкової служби та надавати відповіді користувачам у режимі онлайн.

Широке застосування в бібліотечному середовищі знаходять мультимедійні сервіси, такі як фото (Flickr.com, foto.Mail.ru), відео (YouTube.com) і аудіо (i-Tunes). Ці сервіси дають змогу користувачам максимально легко завантажити фото-, відео- та аудіоінформацію (з мобільного телефону або іншого джерела) на сайт і поділитися ними з усім світом.

Так, у січні 2008 р. Бібліотека Конгресу запустила проект спільно з хостером фотографій Flickr.com, виклавши в мережі понад 3000 фотографій з колекцій 1930-х і 1940-х років. Відвідувачів закликали робити позначки (теги), коментувати й залишати нотатки на викладених фотографіях, сподіваючись, що це збагатить не лише культуру та обізнаність суспільства, а й саму колекцію, адже більшість фотографій містила невідомі об'єкти, що ускладнювало надання їх повного бібліографічного опису. У результаті п'ять місяців завдяки започаткованому проекту була оновлена інформація в 127 записах (за даними каталога).

По суті, проект наочно продемонстрував можливості використання сучасних технологій у процесі оптимізації керування знаннями в бібліотечній сфері, оскільки він створив умови для трансформації «прихованих» знань у наявні з їх подальшим оформленням у даному випадку у вигляді уточнених бібліографічних описів. Забезпечення можливості технічного переходу із зображення до розділу колекцій Бібліотеки Конгресу, у свою чергу, полегшувало користування сайтом бібліотеки і, таким чином, сприяло більш активному залученню потенційних користувачів. З іншого боку, усвідомлення користувачами бібліотеки своєї причетності до створення «нового знання» стало додатковим стимулом для активного користування бібліотечним інформаційним ресурсом.

У російськомовному просторі функцію фотосховища виконує в основному ФОТО@mail.ru.

Активно впроваджується в роботу бібліотек і відеохостинг. Відеохостинг – це веб-сайт, що дає змогу завантажувати й переглядати відео в браузері. Найвідомішим відеохостингом в Інтернеті є YouTube. Так, ряд бібліотек уже мають свій відеоканал на YouTube і викладають там свої відеоматеріали, насамперед це навчальні ролики по роботі з електронним каталогом, придбаними електронними інформаційними ресурсами і записами телепередач та інтерв'ю зі співробітниками бібліотек. Російські бібліотеки також почали

активно використовувати відеохостинг. Так, Російська асоціація електронних бібліотек (Елбі) розміщує матеріали відеоконференцій і різних інтерв'ю на російському відеохостингу RuTube (<http://rutube.ru>) – найбільшому російському відеопорталі.

Деякі бібліотеки використовують також і звукову передачу інформації (підкасти). Безліч підкастів соціокультурної тематики представлено на веб-сайті Британської бібліотеки. Підкастинг часто використовується для самоосвіти й професійного розвитку. Бібліотека Конгресу США створює, зокрема, серію підкастів під назвою «Цифрове майбутнє і ти».

Останнім часом дедалі більше бібліотек створює свої сторінки в соціальних мережах, зокрема більшість зарубіжних та вітчизняних бібліотечних установ представлені в Twitter, Facebook, Flickr, Blogspot, vkontakte та ін. Це дає можливість бібліотекам просувати свої ідеї та цінності не тільки у власній країні, а й у світі в цілому, така інтерактивна присутність бібліотек у віртуальному просторі дає змогу вивчати потреби користувачів та на основі цього впроваджувати нові затребувані види продуктів та послуг, відкриває можливість співавторства бібліотеки та користувача. Дискусії з актуальних тем сприяють більш глибокому вивченню проблемних питань та пошуку шляхів їх вирішення спільними зусиллями.

Корисними для використання бібліотеками є рекомендаційні сервіси Folksonomie. На базі рекомендацій інших користувачів читач робить вибір ресурсів і легко знаходить потрібні йому матеріали. Чим більше користувачів беруть участь у сервісі, тим більш точними є прогноз й оцінка ресурсів.

Прикладом рекомендаційного сервісу, який починався як суто книжковий, є ІМНОnet.ru. Його ідея полягає в тому, що користувач розміщує опис прочитаної ним книги (або знаходить уже розміщене до нього) та оцінює її (за десятибальною системою). Після внесення більше 30 оцінок сайт самостійно робить прогноз, як користувач поставиться до інших книг. Такий прогноз здійснюється на підставі оцінок інших користувачів, яким також сподобалися (або не сподобалися) ці книги.

Однією з головних особливостей соціальної мережі «Моя бібліотека» (<http://my-lib.ru/about>.) якраз і є рекомендаційна система, яка дає змогу заощадити час під час вибору книги. Система допомагає відвідувачам зорієнтуватися в літературних жанрах і напрямках. Проект «Моя бібліотека» дає змогу завести друзів за інтересами, знайти хороших знайомих зі схожими смаками та уподобаннями. Користувачі можуть обмінюватися думками про прочитані книжки. Кожен читач на цьому сайті може зібрати свою особисту «книжкову полицю» [10].

Можна зробити висновок, що на сьогодні за допомогою блогів, чатів, соціальних мереж, форумів, фото- та відеосервісів, тегів тощо створюється новий світ глобального партнерства, де кожен є його творцем. Адже користувачі мають можливість дати оцінку інформації, отриманій за допомогою

бібліотечного веб-сайту або в самій бібліотеці, обговорити актуальні проблеми, що підіймаються бібліоблогерами, дізнатися думки інших користувачів, переглянути відеоматеріали інших користувачів або додати власні. Саме завдяки форумам і блогам можуть бути представлені альтернативні точки зору на ті чи інші проблеми, події, що стосуються як розвитку та функціонування бібліотек, так і розвитку суспільства в цілому. Для бібліотеки блоги, форуми, соціальні мережі є своєрідним інструментом зворотного зв'язку з користувачами й співробітниками. А для користувачів – платформою для вироблення нового, потрібного їм знання. Також за допомогою таких інноваційних бібліотечних послуг користувач має можливість впливати на розвиток бібліотечних послуг у потрібному та цікавому для нього напрямі. Варто відмітити й те, що присутність бібліотеки в блогах, форумах та соціальних мережах є платформою для створення нових суспільних груп шляхом надання користувачам, які мають схожі інтереси, можливості двостороннього спілкування.

Таким чином, якщо на початку своєї діяльності бібліотеки лише надавали доступ до створеної в процесі розвитку суспільства інформації, то сьогодні завдяки інноваційним технологіям бібліотека не лише перейшла до вироблення власної інформаційно-аналітичної продукції та надання доступу до неї, а й досліджує можливості використання мережевої платформи бібліотек для створення нової інформації спільно з користувачами.

Одним із перспективних напрямів інноваційного розвитку бібліотечних послуг є також надання бібліотеками можливості користувачам отримати он-лайніві послуги «Особистого кабінету читача». На сьогодні у провідних бібліотеках світу читач може з домашнього або службового комп'ютера продовжити термін користування взятою в бібліотеці літературою, через власний електронний формуляр замовити та отримати в електронному вигляді статті з журналів і збірок (у тому числі нотних), включених в електронний каталог бібліотеки. У перспективі, як прогнозують фахівці бібліотечної справи, у читача з'явиться можливість бронювати (замовити) видання, знайдене в електронному каталозі, і призначити день і годину, зручні для отримання замовленого видання безпосередньо в бібліотеці, читач зможе ознайомитися зі списком журналів з фонду бібліотеки, переглянути збірку опублікованих у журналах протягом року матеріалів і замовити в електронному вигляді потрібну статтю, цілком реальним в майбутньому має стати віртуальний запис читачів.

У контексті впровадження бібліотеками інноваційніших технологій та надання нових продуктивних послуг більшість фахівців бібліотечної справи сходиться на тому, що якісна реалізація послуги віртуального особистого кабінету читача сприятиме підвищенню попиту користувачів на інформаційно-аналітичні ресурси та послуги бібліотеки, більш ефективній реалізації її функціональних можливостей. Наявність віртуального кабінету, його багата

функціональність та інформаційна насиченість вважається серйозною конкурентною перевагою, адже бібліотекам у сучасних умовах доводиться конкурувати з онлайн-книгарнями, книжковими мережами, інформаційними агентствами, багато з яких мають свої онлайн-представництва і вже пропонують клієнтам таку послугу.

Інноваційний підхід до надання дистантних продуктних послуг використовує Російська національна бібліотека (РНБ), яка розвинула ідею віртуального особистого кабінету читача й надала на своєму сайті можливість створення «Віртуального наукового кабінету» (ВНК) (www.nlr.ru/vnk/general.php). Після авторизації користувачі отримують доступ до таких рубрик, як «Моя папка», «Моя навігація», «Профіль».

Рубрика «Моя папка» дає змогу скористатися такими інструментами, як:

– «Списки літератури» (у процесі роботи з каталогами користувачі можуть створювати власні списки потрібної літератури. Створені списки можна роздруковувати, редагувати і видаляти);

– «Картки СканГAK» (призначені для роботи з «Генеральним алфавітним каталогом книг російською мовою (1725–1998 рр.)»). За допомогою кнопки «додати картку в мою папку» можна додати необмежену кількість карток у свою папку ВНК. Подані картки можна супроводжувати коментарями й роздруковувати в різному масштабі);

– «Блокнот» дає змогу вести нотатки, редагувати їх і видаляти.

Рубрика «Моя навігація» дає доступ до таких інструментів, як:

– «Закладки» – допомагає створювати та впорядковувати по розділам закладки на необхідні користувачам веб-сторінки;

– «Історія відвідувань сайту РНБ» – зберігає відомості про всі сторінки, які користувач відвідав на сайті РНБ. Прямо зі своєї історії обрану сторінку можна додати у «Закладки» [11].

Подібною за функціями є сторінка «Май лок» Бібліотеки Конгресу, що дає змогу створювати власні колекції на ресурсній базі сайту бібліотеки та керувати ресурсами бібліотеки. Подібна послуга сприяє більш швидкому пошуку потрібної інформації, орієнтації в тому, що відібрано, засвоєнню нової інформації.

Сьогодні бібліотеки, орієнтуючись на **індивідуальний підхід до кожної групи користувачів**, упроваджують такі інноваційні методи співпраці, як надання консультаційних послуг, проведення семінарів, онлайн конференцій.

Зокрема, затребуваним напрямом консультаційної діяльності, що здійснюється зарубіжними та вітчизняними бібліотеками, є консультування у правовій сфері.

Зокрема, у Російській Федерації при бібліотеках створено понад 7 тис. центрів правової Інформації. Як зазначає О. В. Тихонова, створення Центру правової інформації Російської національної бібліотеки значною мірою змінило

інформаційно-правовий сервіс не тільки для читачів, а й для структурних підрозділів і служб самої бібліотеки. [12]

В Україні пункти доступу громадян до офіційної інформації (ПДГ) успішно діють у 293 бібліотеках, створюючи мережу ПДГ, яка охоплює всі регіони України. [13]

Пункти доступу громадян – це інформаційні центри, відкриті в бібліотеках України, де громадяни мають можливість отримати інформацію органів державної влади та дізнатись, яким чином можна долучитися та впливати на законодавчий процес. Основне завдання таких пунктів – розширення можливостей вільного доступу громадян до інформації правового характеру та вдосконалення процесів обслуговування користувачів на основі використання як традиційних, так і нових бібліотечно-інформаційних технологій.

Аналіз досвіду функціонування зарубіжних та вітчизняних центрів доступу до правової інформації дає змогу визначити основні форми та тенденції їх розвитку та взаємодії з користувачами. Основною метою діяльності ПДГ є забезпечення вільного доступу громадян до правової інформації на основі сучасних технологій, підвищення рівня політико-правової культури громадян, їх політична соціалізація, сприяння формуванню в країні громадянського суспільства та правової держави.

У процесі своєї діяльності центри доступу до правової інформації інтегрують різні інформаційні правові ресурси як вітчизняних, так і зарубіжних онлайнових баз даних та фондів, що дає змогу оперативно й достовірно надавати правові документи з різної тематики. Також на сьогодні ефективно розвивається співробітництво у таких напрямках, як інформування керівників за поточними запитами в режимі «запитання – відповідь» і сприяння науково-дослідній та науково-методичній роботі [12].

Центри правової інформації дають доступ усім бажаючим до правової та економічної інформації в електронному вигляді на безкоштовній основі, надають професійну допомогу в пошуку інформації, розробляють електронні путівники з правових й економічних ресурсів, надають доступ до періодичних видань, навчають користувачів самостійної роботи з базами даних.

Таким чином, ПДГ відіграють важливу роль не тільки в наданні правової інформації, а й створюють передумови для формування системи підготовки співробітників для роботи в нових інформаційних умовах.

Утім, у складних умовах сьогодення дедалі частіше виникає ситуація, коли питання, що цікавлять користувачів, перебувають на перетині різних галузей знань, різних сфер суспільного життя, тому для їх ефективного вирішення потрібна взаємодія експертів з широкого кола різних галузей наук. Таким чином, виникає гостра потреба в організації бібліотеками **міждисциплінарної співпраці провідних наукових фахівців з різних сфер знань** для підготовки наукової та аналітичної продукції та надання якісних послуг окремим замовникам. З огляду на те, що бібліотечні працівники не завжди володіють

необхідним рівнем спеціальних знань, які можуть бути необхідні під час підготовки затребуваного користувачем продукту, вони, з одного боку, змушені підвищувати свій власний науковий рівень, а з іншого – залучати до співпраці спеціалістів з окремих вузьких питань. Бібліотека в даному випадку виступає координатором науково-дослідницької діяльності, спрямовуючи її на вирішення саме тієї проблеми, що цікавить замовника. Бібліотека стає площадкою, на базі якої створюється проектна команда зі співробітників різних підрозділів та галузей наук. Такий напрям діяльності активно розвивається Національною парламентською бібліотекою Японії, в якій міждисциплінарна співпраця використовується під час підготовки бюлетенів з політичної, правової та інших тематик. Результати згаданого наукового співробітництва публікуються у вигляді міждисциплінарного звіту. Наприклад, у 2008 р. Національною парламентською бібліотекою Японії були підготовлені такі звіти, як «Політичні проблеми Японії в міжнародному контексті», «Вплив послаблення регуляційної політики в економічній сфері», «Розгляд тенденцій розвитку Японії в парламентах зарубіжних країн».

Прикладом активного використання новітніх технологій та міждисциплінарної співпраці є спільний проект Фонду МакАртура та Інституту музейної та бібліотечної справи США (Institute of Museum and Library Services – IMLS), які розпочали створення в музеях і бібліотеках США 30 нових навчальних лабораторій для молоді.

Цей загальноамериканський проект виник під впливом роботи «території інновацій» для підлітків під назвою YOUmedia в Публічній бібліотеці Чикаго. Мета чикагської «території інновацій» – поєднати підлітків з книгою, медіа та організаціями, що працюють з молоддю. Тут зібрано тисячі книжок, понад 100 комп'ютерів, різноманітні засоби та програмне забезпечення для створення медійної продукції, включаючи студію звукозапису, що дає змогу підліткам самовиражатися через музику та слово. Підлітки мають можливість відвідувати семінари, обговорювати книжки, зустрічатися з авторами та відвідувати вистави. YOUmedia також існує й поза межами бібліотеки – віртуально, створюючи віртуальну громаду, де молодь обговорює свої та чужі ідеї, має можливість створити своє віртуальне портфоліо тощо. На сайті www.youmediachicago.org можна переглянути відео про цю ініціативу Публічної бібліотеки Чикаго. Тепер такі лабораторії за підтримки Фонду МакАртура та Інституту музейної та бібліотечної справи США будуть створені в музеях і бібліотеках по всій Америці. Тут молоді люди навчатимуться створювати контент, замість того, щоб просто «споживати» інформацію, адже за даними вчених, молодь вчиться тоді, коли робить щось сама, власноруч.

Нью-Йоркська публічна бібліотека вирішила скористатися широкими можливостями планшетів і разом з iPad створила додаток *Biblion: The Boundless Library* («Бібліотека без кордонів»). Тематична колекція, яка представлена, називається «Світ майбутнього: слідами Всесвітньої виставки 1939–40 рр.».

Ця велика колекція включає в себе фотографії, відеоматеріали, книги, документи й навіть записи радіопередач, що мають відношення до Всесвітньої виставки. Завдяки додатку Biblion і можливостям iPad працювати з нею легко й зручно: від перегляду фотографій можна швидко перейти до читання листів. Уся інформація представлена в логічно структурованому вигляді, як це робиться в бібліотечному сховищі. Отже, навіть ті, хто не звик користуватися планшетами, зможуть легко у всьому розібратися.

Найближчим часом Нью-Йоркська публічна бібліотека планує запуснути ще кілька програм, включаючи інтерактивний додаток для перевірки акаунтів читачів бібліотеки та замовлення книг.

Активно розвиваються мобільні технології сучасної бібліотеки, адже сьогодні люди розраховують на доступність інформаційного обслуговування в міру виникнення в цьому необхідності незалежно від часу доби й місця розташування. Стільникові телефони, портативні комп'ютери (КПК) ідеально підходять для доступу до Інтернету. До перерахованого можна додати впровадження в бібліотеках war-онлайн каталогів, доступ до war-баз даних, war-енциклопедій, сервіс віртуальної довідки через war-сайт бібліотеки, war-чат або в комбінації з sms (наприклад, з мобільного телефону можна зайти на сайт Кіровоградської ОУНБ, зробити пошук по електронному каталогу бібліотеки, таку ж послугу надає сайт Національної парламентської бібліотеки Японії та ін.).

В японських бібліотеках проводиться експеримент з використання електронного бібліотекаря – робота, що дає змогу читати книги в бібліотеці, не заходячи до неї. Він являє собою коробку 50 на 45 см на колесах, забезпечену цифровою відеокамерою та особливою механічною рукою. Керування електронним бібліотекарем здійснюється через Інтернет. Машина здатна вибрати книгу і своїми механічними пальцями перегортати сторінки, передаючи зміст на дисплей користувача. Робот призначений для зайнятих людей, в яких немає часу ходити до бібліотек.

Підсумовуючи, можна констатувати, що впровадження сучасних інформаційних і комунікаційних технологій не тільки створює нову інформаційну обстановку, а й докорінно змінює зміст і характер роботи бібліотеки.

Автори публікацій, присвячених інноваційним бібліотечним послугам та технологіям, сходяться на думці, що послуги, реалізовані бібліотеками в електронному середовищі й адресовані широкому колу віддалених користувачів, можуть і повинні розвиватися і в змістовному плані, і в плані застосування нових технологій. Адже зростання популярності Інтернету та інтенсивне впровадження нових інформаційних та комунікаційних технологій у бібліотечну практику висувують нові вимоги до бібліотекарів, змушуючи їх по-новому поглянути на свою професію та традиційні бібліотечні функції. Сучасна бібліотека зобов'язана забезпечити вільний доступ до інформації та документів

усім категоріям користувачів незалежно від того, де вони перебувають, і незалежно від того, де є запитувана інформація. Це – бачення бібліотеки в інформаційному столітті, саме така бібліотека забезпечує прискорення процесу формування інформаційного суспільства, в якому інформація стане дієвим інструментом самореалізації особистості й суспільного прогресу.

Список використаних джерел

1. *Шрайберг Я. Л.* Библиотеки и информационные технологии: десять лет спустя [Электронный ресурс] / Я. Л. Шрайберг // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества : 10-я юбил. Междунар. конф. «Крым-2003» : тр. конф. – Электрон. дан. – М. : ГПНТБ России, 2003. – Т. 1. – С. 9–11. – рус. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/crimea/2003/tom1/plen/Doc2.HTML>. – Загл. екрана.

2. *Костенко Л. Й.* Розвиток комп'ютерно-телекомунікаційних технологій у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського / Л. Й. Костенко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21–23 травня 2007 р. – К., 2007. – С. 156–158.

3. *Слободяник М.* Библиотека в условиях информатизации общества: концептуальная модель развития / М. Слободяник // Библ. Дело-2001: Рос. б-ки в мировом информ. и интеллектуал. Пространстве : тез. докл. 6-й Междунар. науч. конф., Москва, 26–27 апр. 2001 г. – М., 2001. – С. 39–41.

4. *Берестова Т. Ф.* Библиотека как элемент информационного пространства / Т. Ф. Берестова // Библиотековедение. – 2004. – № 6. – С. 43–51. – Режим доступа: http://www.library.ru/1/kb/articles/article.php?a_uid=140. – Загл. с экрана.

5. *Ільганаєва В. О.* Бібліотека в сучасному інформаційному середовищі: основні стратегії розвитку / В. О. Ільганаєва // Вісн. Харк. держ. акад. культури: Вип. 1. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформатика : зб. наук. праць. – Х. : ХДАК. – 1999. – С. 30–37.

6. *Соляник А. А.* Возможности интеграции новых информационных технологий в документоснабжении библиотек / А. А. Соляник // Информационные ресурсы библиотек и их кадровое обеспечение : материалы международной научно-практической конференции (23–26 мая 2000 г., Минск). – Минск, 2000. – С. 106–110.

7. *Павлуша Т.* Забезпечення загальнодоступності інформаційних ресурсів наукових бібліотек України / Т. Павлуша // Бібл. вісн. – 2000. – № 5. – С. 2–7.

8. www.ifla.org

9. *Серова О. В.* Качество услуг в электронной среде и новые сервисы / О. В. Серова // Библиосфера. – 2009. – № 1.

10. *И. Е. Сутыгина* Новые библиотечные сервисы [Электронный ресурс] / И. Е. Сутыгина. – Режим доступа: http://unatlib.org.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=1956&catid=195&Itemid=193. – Загл. с экрана.

11. www.nlr.ru/vnk/general.php

12. *Тихонова Е. В.* Центр правовой информации РНБ в обеспечении правовых запросов библиотеки [Электронный ресурс] / Е. В. Тихонова // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества : 8-я Междунар. конф. «Крым-2001» : материалы конф. – М., 2001. – Т. 2 – С. 1024–1025. – рус. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/crimea/2001/tom/sem2/Doc47.html>. – Загл. с экрана.

13. Мережа пунктів доступу громадян (ПДГ) до офіційної інформації // Програма сприяння парламенту України (ПСП II) бібліотеками. – Режим доступу:

http://www.pdp.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1784&Itemid=148). – Назва з екрана.